

Een onderzoek naar het onderwijsaanbod voor begaafde leerlingen in de gemeente Utrecht en Stichtse Vecht

In gesprek met ouders, leerlingen,
zorgcoördinatoren, schoolleiders en
begaafdheidsprofessionals

dr. Martine Broekhuizen

Kim Lijbers, MSc.

dr. Esther Slot

Aangepaste versie: januari 2021

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Onderzoeksvragen	6
2. Methode van Onderzoek	7
2.1 Procedure en deelnemers	7
2.1.1 Ouders kinderen jaar 1 en 2 VO	7
2.1.2 Ouders kinderen groep 7 en 8 PO	7
2.1.3 Zorgcoördinatoren en schoolleiders VO	8
2.1.4 Begaafdheidsprofessionals PO	8
2.1.5 Leerlingen jaar 1 en 2 VO	8
2.2 Inhoud vragenlijsten en interviews	8
2.2.1 Ouders VO en PO	9
2.2.2 Zorgcoördinatoren en schoolleiders VO	9
2.2.3 Begaafdheidsprofessionals PO	9
2.2.4 Leerlingen jaar 1 en 2 VO	9
2.3 Analyseplan	10
3. Resultaten	11
3.1 Ouders VO	11
3.1.1 Welbevinden begaafde kinderen VO	11
3.1.2 Gebruik en tevredenheid aanbod PO	14
3.1.3 Gebruik en tevredenheid aanbod VO	16
3.1.4 Wensen (onderwijs)aanbod begaafde kinderen	17
3.2 Ouders voltijds begaafdenonderwijs	21
3.2.1 Welbevinden begaafde kinderen voltijds begaafdenonderwijs	21
3.2.2 Tevredenheid voltijds begaafdenonderwijs	22
3.2.3 Gebruik en tevredenheid aanbod PO	23
3.2.4 Wensen (onderwijs)aanbod begaafde kinderen	24
3.3 Ouders deeltijds begaafdenonderwijs	26
3.3.1 Verandering in welbevinden na plaatsing deeltijds begaafdenonderwijs	26
3.3.2 Tevredenheid deeltijds begaafdenonderwijs	26
3.3.3 Wensen (onderwijs)aanbod begaafde kinderen	27
3.4 Zorgcoördinatoren en schoolleiders VO	28
3.4.1 Aanbod begaafden in het PO	28
3.4.2 Aanbod begaafden in het VO	29
3.4.3 Schoolloopbaan	30
3.5 Begaafdheidsprofessionals in het PO	31
3.5.1 Huidige aanbod voor begaafde kinderen	31
3.5.2 Wensen (onderwijs)aanbod begaafde kinderen	32
3.6 Leerlingen jaar 1 en 2 VO	31
3.6.1 Ervaringen in het PO	34
3.6.2 Ervaringen overgang PO naar VO	34
3.6.3 Ervaringen in het VO	35

4. Conclusies en aanbevelingen	37
4.1 Welbevinden begaafde kinderen in PO en VO	37
4.2 Gebruik en tevredenheid huidige aanbod in PO en VO	38
4.3 Wensen aanbod in PO en VO	39
4.4 Aanbevelingen voor de onderwijspraktijk	41
4.5 Speerpunten voor ontwikkeling en vervolgonderzoek.....	42
5. Literatuurlijst	43
6. Bijlagen	44
A. Oudervragenlijst jaar 1 en 2 VO	44
B. Oudervragenlijst groep 7 en 8 voltijds begaafdenonderwijs	44
C. Oudervragenlijst groep 7 en 8 deeltijds begaafdenonderwijs	44
D. Vragenlijst zorgcoördinatoren en schoolleiders VO	44
E. Interviewleidraad begaafdheidsprofessionals voltijds begaafdenonderwijs	45
F. Interviewleidraad begaafdheidsprofessionals deeltijds begaafdenonderwijs.....	47

1. Inleiding

De afgelopen jaren is er steeds meer aandacht voor (hoog)begaafde leerlingenin zowel het primair als voortgezet onderwijs. Waar het onderwijs zich in het verleden vooral richtte op het mee krijgen van leerlingen die niet goed mee kunnen komen, lijkt men zich te beseffen dat ook, of misschien zelfs juist cognitief begaafde kinderen¹ wat anders nodig hebben dan het huidige aanbod om te kunnen excelleren (Doolaard & Oudbier, 2011; Mooij & Fettelaar, 2010). Uit recent onderzoek van de Heer (2017) blijkt bijvoorbeeld dat (hoog)begaafde kinderen het risico lopen om ondervraagd te worden. Deze ondervraging kan leiden tot motivatieverlies, sociale problemen en verveling, met alle mogelijke gevolgen van dien. Ook kan een gebrek aan omgang met gelijkgestemden zorgen voor een gevoel van isolatie, welke zowel de schoolse prestaties als het sociaal-emotioneel functioneren kan belemmeren (Van de Meulen, van der Bruggen, Spilt, Verouden, Berkhout & Bögels, 2014).

Voor deze omslag in denken rondom(hoog)begaafde kinderen is ook politieke en daarmee financiële steun. In 2014 is bijvoorbeeld het 'Plan van Aanpak voor toptalenten 2014-2018' ingesteld, waarin middelen beschikbaar werden gesteld om speciale programma's voor 'toptalenten' te ontwikkelen en daarmee risico's als ondervraging tegen te gaan (Ministerie van OCW, 2014). Meer recent heeft minister Slob in 2018 in een kamerbrief toegelicht hoe 15 miljoen euro besteed gaat worden voor de ondersteuning van begaafdheid (Ministerie van OCW, 2018). In deze kamerbrief staat onder andere: "Deze kinderen beschikken naast een sterk ontwikkelingspotentieel over creërend denkvermogen en een sterke gedrevenheid. Het is niet vanzelfsprekend dat dit zich ook uit in excellente prestaties op één of meerdere leergebieden. Hiervoor is een stimulerende leeromgeving nodig, met leraren die rijk onderwijs vormgeven dat (ook) aansluit bij de specifieke onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen".

Binnen het onderwijs bestaan verschillende initiatieven om het aanbod voor (hoog)begaafde kinderen zo passend mogelijk te maken. Zo kan een basisschool besluiten verrijking in de eigen groep aan te bieden of een verrijkingsgroep of plusklas in te richten. Ook zijn er basisscholen die voltijds begaafdenonderwijs aanbieden. Naast deze binnenschoolse opties zijn er ook enkele buitenschoolse initiatieven. Voorbeelden hiervan in de regio Utrecht zijn de 'Plusklas' in Houten en de 'Junior Academie' die wordt aangeboden op verschillende middelbare scholen. In jaar 1 en 2 van het voortgezet onderwijs (VO) zien we dat er sprake kan zijn van aanpassing van het curriculum, het sneller doorlopen van de leerstof, het clusteren van hoogbegaafde kinderen in één klas en samenwerkingen met externe organisaties of instellingen, zoals universiteiten. Ook wordt op meerdere locaties in Nederland een tussenjaar georganiseerd voor kinderen die klaar zijn met de basisschool, maar nog niet klaar zijn voor de middelbare school. Samen met gelijkgestemden leren zij over extra-curriculaire thema's, waarbij veel aandacht is voor executieve functies die belangrijk zijn voor het goed kunnen functioneren op de middelbare school (e.g., het stellen van doelen en het plannen, systematisch uitvoeren en monitoren van een plan). Wanneer kinderen in het verleden te weinig zijn gestimuleerd, is de kans groot dat ze zich dergelijke vaardigheden niet eigen hebben gemaakt. Ook wordt op een aantal plekken in Nederland een parallelprogramma georganiseerd, waarbij kinderen vier dagen het normale lesprogramma volgen en één dag in de week extra ondersteuning krijgen bij de ontwikkeling van de eerder genoemde executieve vaardigheden.

Samenwerkingsverband SterkVO en de hieronder vallende scholen hebben de wens om het aanbod en het beleid rondom onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen verder door te ontwikkelen. Om deze reden heeft de Universiteit Utrecht, afdeling Onderwijsadvies & Training, in opdracht van SterkVO een onderzoek uitgevoerd rondom het aanvullende aanbod voor kinderen die (hoog)begaafd zijn in de Gemeente Utrecht en Stichtse Vecht. Hoe tevreden zijn zowel ouders van (hoog)begaafde kinderen als onderwijsprofessionals over dit aanbod, welke knelpunten worden ervaren, en welke

¹ Er wordt met leerlingen en kinderen hetzelfde bedoeld in dit rapport

wensen zijn er voor de aanpassing van bestaand of ontwikkeling van nieuw aanbod? De focus lag hierbij op het aanbod voor (hoog)begaafde kinderen in jaar 1 en 2 van het VO die worden gezien als (hoog)begaafd en kinderen in groep 7 en 8 binnen het primair onderwijs (PO) die deelnemen aan deeltijds of voltijds begaafdenonderwijs. Op deze wijze konden we, naast de ervaringen in het PO en VO, ook kijken naar de overgang van PO naar VO, zowel voordat deze overgang heeft plaatsgevonden als reflecterend op hoe deze overgang die is geweest. Via een online vragenlijst onderzoek hebben we de ouders van deze kinderen bevraagd over bovenstaande thema's. Daarnaast is een online vragenlijst uitgezet onder zorgcoördinatoren en schoolleiders in het VO en zijn er verschillende telefonische interviews uitgevoerd met begaafdheidsprofessionals in het PO. Dit is, zover wij weten, het eerste grootschalige onderzoek in Nederland dat zo uitgebreid de ideeën en meningen van ouders over dit onderwerp heeft geïnventariseerd.

Gezien de complexiteit van het begrip (hoog)begaafdheid, zal het huidige onderzoek zich richten op de intellectuele vorm van (hoog)begaafdheid. Dit wordt gedefinieerd als een uitzonderlijk vermogen om met complexiteit om te gaan en wordt gemeten met een gestandaardiseerde IQ-test (McCoach, Kehle, Bray & Siegle, 2001), waarbij een IQ tussen 121-130 wordt gezien als begaafd en een IQ hoger dan 130 wordt gezien als hoogbegaafd (Resing, in de Heer, 2017). In het voor u liggende rapport zullen we vanaf dit moment spreken over begaafde kinderen.

Het grootste deel van de onderzoeksdata zijn verzameld in maart en april 2020, het moment waarop de Corona-crisis in Nederland uitbrak. Om deze reden is van oktober t/m december 2020 extra data verzameld op brede VO-scholen en zijn er focusgroep gesprekken met leerlingen gehouden.

In totaal hebben 170 ouders in het VO de vragenlijst ingevuld. Ook hebben zeven zorgcoördinatoren en drie schoolleiders in het VO en vier begaafdheidsprofessionals in het PO deelgenomen aan een (schriftelijk) interview. Ten slotte zijn nog twee focusgroep gesprekken gehouden met een dozijn leerlingen uit jaar 1 en 2 van het VO. Meer informatie over de respons is terug te vinden in sectie 2.1.

In het rapport dat voor u ligt beschrijven we eerst meer specifiek de vragen die leidend waren voor het onderzoek. Vervolgens gaan we dieper in op de deelnemers, de dataverzameling en de methoden van onderzoek. Daarna presenteren we de resultaten per doelgroep, eerst voor de ouders, dan voor de zorgcoördinatoren en schoolleiders en ten slotte voor de kinderen. Hierbij beschrijven we eerst de resultaten voor ouders in het VO en vervolgens het PO. De reden hiervoor is dat ouders in het VO kunnen reflecteren op zowel de ervaringen in het PO als VO, als de overgang van PO naar VO. We sluiten af met enkele algemene conclusies en aanbevelingen. Op deze wijze hopen we dat dit onderzoeksrapport richting geeft voor de verdere ontwikkeling van het aanbod voor begaafde kinderen in de gemeente Utrecht en Stichtse Vecht.

1.1 Onderzoeksvragen

Zoals aangegeven in de voorgaande sectie heeft Samenwerkingsverband SterkVO de wens om het aanbod en het beleid rondom onderwijs aan begaafde leerlingen verder door te ontwikkelen. Om de huidige ervaringen en wensen rondom het aanbod in kaart te brengen, zijn in samenspraak met SterkVO onderstaande onderzoeksvragen opgesteld. Hierbij hebben we ons gericht op kinderen in jaar 1 en 2 binnen het VO die worden gezien als begaafd en kinderen in groep 7 en 8 in het PO die deelnemen aan deel- of voltijds begaafdenonderwijs. Via een online vragenlijst zijn de ouders van deze kinderen bevraagd en via online schriftelijk interviews (VO) en telefonische interviews (PO) zijn de ideeën van zorgcoördinatoren, schoolleiders en begaafdheidsprofessionals meegenomen. Ten slotte zijn nog twee focusgroep gesprekken met begaafde leerlingen in jaar 1 en 2 uit het VO gevoerd. Hierbij kwam de meerderheid van de leerlingen uit jaar 2, omdat deze leerlingen al goed kunnen reflecteren op de overgang van PO naar VO maar nog wel dicht genoeg bij de basisschool staan. We presenteren de onderzoeksvragen apart voor de ouders, onderwijsprofessionals en leerlingen.

Ouders begaafde kinderen VO en PO:

- Hoe ervaren ouders het huidige welbevinden van hun begaafde kind? En zijn er verschillen in welbevinden op basis van achtergrondkenmerken van kinderen (e.g., wel/niet PO versneld)?
 - Extra vraag ouders VO:
 - Heeft er een verandering in het welbevinden plaatsgevonden na de overgang van het PO naar VO? Zo ja, wat voor verandering?
 - Extra vraag ouders PO:
 - Heeft er een verandering in het welbevinden plaatsgevonden na de overgang naar het deeltijds of voltijds begaafdenonderwijs? Zo ja, wat voor verandering?
- Van welk begaafdheidsaanbod hebben kinderen die als begaafd worden gezien gebruik gemaakt in het PO en/of VO? Hoe tevreden zijn ouders over dit aanbod?
- Is er behoefte aan een tussen- of parallelprogramma om de overstap van PO naar VO voor begaafde kinderen te versoepelen? Zijn er verschillen in behoeften op basis van achtergrondkenmerken van kinderen (e.g., wel/niet PO versneld, sekse)?
- Aan welke eventuele andere vormen van ondersteuning voor begaafde kinderen in het PO en VO hebben ouders behoefte?

Zorgcoördinatoren en schoolleiders VO en begaafdheidsprofessionals PO:

- Hoe tevreden zijn zorgcoördinatoren, schoolleiders en begaafdheidsprofessionals over het huidige begaafdheidsaanbod in het PO en VO? Wat werkt goed, wat zijn knelpunten, en wat is nodig?
- Is er behoefte aan een tussen- of parallelprogramma om de overstap van PO naar VO voor begaafde kinderen te versoepelen? Waarom wel, waarom niet?
- Is bij zorgcoördinatoren, schoolleiders en begaafdheidsprofessionals behoefte aan eventuele andere vormen van ondersteuning voor begaafde kinderen?

Leerlingen VO (*nieuw in versie januari 2021*)

- Hoe kenmerken de ervaringen van begaafde leerlingen zich als het gaat om hun basisschooltijd?
- Hoe kenmerken de ervaringen van begaafde leerlingen zich als het gaat om de overgang naar het VO?
- Hoe kenmerken de ervaringen van begaafde leerlingen zich als het gaat om het onderwijs dat zij tot nu toe hebben genoten in het VO?

2. Methode van Onderzoek

In onderstaande secties beschrijven we de gebruikte procedures in het onderzoek, geven we een beschrijving van de deelnemers, en gaan we dieper in op de inhoud van de vragenlijsten en interviews.

2.1 Procedure en deelnemers

2.1.1 Ouders kinderen jaar 1 en 2 VO

In dit onderzoek hebben we ons binnen het VO gericht op de ouders van kinderen in jaar 1 en 2 die binnen de school als begaafd zijn aangemerkt. Door het uitbreken van de Corona-crisis is de vragenlijst in maart en april van 2020 uiteindelijk alleen verspreid bij het Christelijk Gymnasium Utrecht (CGU), het Utrechts Stedelijke Gymnasium (USG) en het Leidsche Rijn College (LRC). Vervolgens is in oktober 2020 de vragenlijst nog verspreid bij een groep leerlingen van De Passie en het Amadeus Lyceum en bij enkele leerlingen van twee andere VO scholen. In tabel 1 is te zien onder hoeveel ouders de vragenlijst is verspreid en hoeveel ouders hebben gereageerd. Deze ouders zijn via de zorgcoördinatoren van de betreffende scholen per e-mail benaderd voor deelname aan het onderzoek. Deze e-mail met link naar de online vragenlijst is door de Universiteit Utrecht en het Samenwerkingsverband SterkVO opgesteld. Zowel het CGU als het USG heeft besloten om de vragenlijst naar alle ouders te versturen, omdat vrijwel alle kinderen op deze twee scholen als begaafd worden gezien. Bovendien wilden zij geen ouders voor het hoofd stoten. Het kan hierdoor wel zijn dat ouders van kinderen die niet onder de definitie van begaafd vallen de vragenlijst hebben ingevuld. Ook kan het zo zijn dat niet alle ouders die de vragenlijst hebben ontvangen zich aangesproken voelden om de vragenlijst in te vullen (omdat zij hun kind niet als begaafd zien), wat wellicht heeft geleid tot een ietwat lagere respons.

Tabel 1. Respons scholen VO

School	Ouders	Respons N	Respons %
Christelijk Gymnasium Utrecht	360	56	16%
Leidsche Rijn College	22	6	27%
Utrechts Stedelijk Gymnasium	407	72	18%
De Passie	23	15	65%
Amadeus Lyceum	29	18	62%
Diverse scholen		3	-
Totaal	841	170	20%

Van de kinderen van de 170 deelnemende ouders was 53.8% jongen, zat 69.6% in jaar 1 en 30.4% in jaar 2, en zat 87.1% op het Gymnasium, 9.4% op het VWO, 1.8% op het HAVO/VWO en 1.8% op de HAVO. Daarnaast had 21.4% van de kinderen het basisonderwijs versneld doorlopen, waarbij de meesten één jaar (88.6%) en het andere deel twee jaar had overgeslagen (11.4%). Verder had 25.1% van de kinderen voltijds begaaftheidsonderwijs gevolgd in het basisonderwijs. Bij 49.1% van de kinderen is via een diagnostisch intelligentieonderzoek een IQ van 130 of hoger vastgesteld. Bij de overige 50.9% is bij 88.2% nooit een intelligentieonderzoek uitgevoerd en bij 11.8% is wel een intelligentieonderzoek uitgevoerd, maar was het IQ lager dan 130. In totaal heeft 24.7% van de kinderen nu of in het verleden wel eens ondersteuning op andere gebieden dan hoogbegaafdheid ontvangen (e.g., dyslexie, ADD, etc.), bijvoorbeeld via een psycholoog of orthopedagoog.

2.1.2 Ouders kinderen groep 7 en 8 PO

Binnen het PO hebben we ons allereerst gericht op de drie scholen die voltijds begaafdenonderwijs bieden, namelijk basisschool de Spits in Lunetten, De Achtbaan in Leidsche Rijn en OBS Pantarijn in de Meern. In tabel 2 is te zien onder hoeveel ouders van kinderen de vragenlijst is verspreid hoeveel ouders hebben gereageerd. Ook deze ouders zijn via de zorgcoördinatoren van de betreffende

scholen per e-mail benaderd voor deelname aan het onderzoek. Daarnaast heeft een onderzoeker van de Universiteit Utrecht een korte presentatie gegeven tijdens een informatieavond voor ouders over de overgang van het basis- naar middelbaar onderwijs.

Tabel 2. *Respons scholen met voltijds begaafdenonderwijs*

School	Ouders	Respons N	Respons %
De Achtbaan	Onbekend	1	Onbekend
De Spits	38	13	34%
Pantarijn	39	11	28%
Totaal		24	

Van de 24 deelnemende ouders bleek uiteindelijk dat 8 kinderen jonger waren dan 9 jaar en dat zij nog niet in groep 7 of 8 zaten. Deze kinderen zijn voor nu uit de analyse gehouden. Van de 16 overblijvende kinderen was 81% een jongen en zat de helft in groep 7 en de andere helft in groep 8. Twee kinderen zaten korter dan drie maanden op de betreffende school, de overige kinderen langer dan achttien maanden. Daarnaast had 31% van de kinderen het basisonderwijs met één jaar versneld verlopen. Bij 87% van de kinderen is via een diagnostisch intelligentieonderzoek een IQ van 130 of hoger vastgesteld. Bij de overige 13% is wel een intelligentieonderzoek uitgevoerd, maar was het IQ lager dan 130. In totaal heeft 33% van de kinderen nu of in het verleden wel eens ondersteuning op andere gebieden dan hoogbegaafdheid ontvangen (bijv. dyslexie, ADD, etc.), bijvoorbeeld via een psycholoog of orthopedagoog.

Op een later moment is besloten om vier basisscholen waar kinderen kunnen deelnemen aan deeltijds begaafdenonderwijs (e.g., verrijkingsgroep/Plusklas) de mogelijkheid te geven om de vragenlijst ook uit te zetten. Uiteindelijk was één school geïnteresseerd om de vragenlijst uit te zetten onder 12 kinderen. In totaal hebben ouders van 8 kinderen (67%) gereageerd. Van deze kinderen waren er zes jongen, drie zaten in groep 7 en vijf in groep 8, en één kind had het basisonderwijs met één jaar versneld doorlopen.

2.1.3 Zorgcoördinatoren en schoolleiders VO

De zorgcoördinatoren in het VO zijn per mail via het Samenwerkingsverband SterkVO geïnformeerd over de inhoud en het doel van het onderzoek. In deze mail was een link naar het online schriftelijk interview toegevoegd. Aan de zorgcoördinatoren is gevraagd of zij de mail ook wilden doorsturen naar hun schoolleiders. Ook heeft een onderzoeker van de Universiteit Utrecht toelichting over de inhoud en het doel van het onderzoek gegeven tijdens een gezamenlijk overlegmoment van de zorgcoördinatoren in het VO. In totaal hebben zeven zorgcoördinatoren en drie schoolleiders van in totaal zeven middelbare scholen het online schriftelijk interview ingevuld. Op sommige van deze scholen werd aangegeven dat bijna alle kinderen op de school als begaafd konden worden gezien (USG en CGU), terwijl op andere scholen maar twee procent van de kinderen als begaafd konden worden aangemerkt.

2.1.4 Begaafdheidsprofessionals PO

Allereerst zijn de hoogbegaafdheidscoördinatoren op de drie scholen die voltijds begaafdenonderwijs bieden benaderd. Deze coördinatoren zijn per mail via het Samenwerkingsverband SterkVO geïnformeerd over de inhoud en het doel van het onderzoek. Uiteindelijk is bij twee coördinatoren een kort telefonisch interview (20-30 min.) afgenomen. Ook zijn er verschillende scholen met een deeltijd aanbod voor begaafde kinderen benaderd (e.g., Plusklas, verrijkingsgroep). Van deze scholen zijn nog twee begaafdheidsprofessionals geïnterviewd. In totaal zijn er dus vier interviews afgenomen.

2.1.5 Leerlingen jaar 1 en 2 VO

De contactpersonen van de verschillende scholen (conrectoren, directeuren, hoogbegaafdheidscoördinatoren) hebben zich ingezet om leerlingen te werven voor de focusgroep

interviews. Uiteindelijk is er eind oktober een interview afgenomen met zes 1e en 2e-klassers van het Leidsche Rijn College, Amadeus, en St. Bonifatius College en begin december met zes 2e-klassers van het Christelijk Gymnasium en het Stedelijk Gymnasium Utrecht.

2.2 Inhoud vragenlijsten en interviews

2.2.1 Ouders VO en PO

Voor ouders is gebruik gemaakt van een semigestructureerde online vragenlijst. De vragenlijst is aangepast voor de drie verschillende doelgroepen: een versie voor ouders van kinderen in het VO, een versie voor ouders met kinderen in het voltijds begaafdenonderwijs in het PO en een versie voor ouders met kinderen in het deeltijds begaafdenonderwijs in het PO (e.g., Plusklas, verrijkingsgroep). In deze vragenlijsten hebben we gevraagd naar achtergrondkenmerken van de kinderen, het huidige welbevinden van kinderen, het gebruik en de tevredenheid over het aanbod in het PO en VO, de overgang van PO naar VO, en de behoeften en wensen die er zijn voor aanvullende of aangepaste vormen van ondersteuning voor begaafde kinderen in het PO en VO. Hierbij was speciale aandacht voor de mogelijkheid voor een tussenjaar tussen het PO en VO en een parallelprogramma in het eerste jaar van het VO. De drie versies van de online vragenlijsten zijn terug te vinden in bijlage A, B en C.

2.2.2 Zorgcoördinatoren en schoolleiders VO

Voor de zorgcoördinatoren en schoolleiders is ook gebruik gemaakt van een online vragenlijst. In deze vragenlijst zaten meer open dan gesloten vragen, vanwege het kleine aantal respondenten dat we voor deze vragenlijst verwachtten, en had dus meer de vorm van een schriftelijk interview. In de vragenlijst zijn de volgende thema's opgenomen: het beschikbare aanbod voor begaafde kinderen, redenen voor het wel of niet bieden van bepaald aanbod, de overgang van PO naar VO, de wensen die er zijn voor aanvullende of aangepaste vormen van ondersteuning voor begaafde kinderen in het PO, en de knelpunten die worden ervaren bij de schoolloopbaan van begaafde kinderen en hoe dit beter zou kunnen worden georganiseerd. In bijlage D is de online vragenlijst opgenomen.

2.2.3 Begaafdheidsprofessionals PO

Met de begaafdheidsprofessionals in het PO zijn korte, semigestructureerde telefonische interviews gehouden (20-30 min.). In deze korte interviews kwamen de volgende thema's aan bod: het beschikbare aanbod voor begaafde kinderen, de toegevoegde waarde van dit aanbod, de knelpunten die worden ervaren, de benodigdheden om met deze knelpunten om te gaan, de overgang van PO naar VO en de wensen die er zijn voor aanvullende of aangepaste vormen van ondersteuning voor begaafde kinderen in het PO. In bijlage E en F zijn de interviewleidraden voor deze telefonische interviews opgenomen. Deze interviews zijn vervolgens getranscribeerd en geanonimiseerd. Na een controle van deze uitwerking zijn de originele audiobestanden verwijderd.

2.2.4 Leerlingen jaar 1 en 2 VO

Met de leerlingen in jaar 1 en 2 van het VO zijn twee focusgroep gesprekken gehouden van elk een uur. In deze gesprekken kwamen de volgende thema's aan bod: de ervaringen van de begaafde leerlingen op de basisschool, hun ervaringen met de overstap naar het VO en hun ervaringen in het VO tot nu toe, met name waar ze wel en niet blij mee zijn. Deze vragen hebben we zo ingestoken dat leerlingen werden gestimuleerd over hun ervaringen te vertellen (de storytelling methode). In bijlage ... is de interviewleidraad voor de gesprekken opgenomen. De gesprekken zijn geanonimiseerd, getranscribeerd en na een controle van de uitwerking zijn de audiobestanden verwijderd.

2.3 Analyseplan

Voor het analyseren van de verzamelde gegevens in de online vragenlijsten is gebruik gemaakt van zowel kwantitatieve als kwalitatieve analysetechnieken. De gebruikte *kwantitatieve* technieken voor het analyseren van de gesloten vragen zijn geïntegreerd met de resultaten beschreven. De gebruikte *kwalitatieve* technieken voor het analyseren van de open vragen zijn hieronder beschreven.

Om de verzamelde gegevens bij de open vragen te analyseren is gebruik gemaakt van thematisch coderen, een methode voor het identificeren, analyseren en rapporteren van patronen (thema's) in de data (Braun & Clarke, 2012). Voor de analyse werd per open vraag gekeken naar de bijbehorende data en op basis daarvan werden codes toegekend. Door het toekennen van codes, en het vervolgens samenvoegen van overeenkomstige codes, ontstonden verschillende thema's, waardoor verschillen en overeenkomsten in de data zichtbaar werden (Sutton & Austin, 2015). Voorbeelden van thema's bij het onderwerp 'veranderingen in welbevinden na overgang van PO naar VO' waren 'positief', 'negatief', 'cognitief' en 'sociaal-emotioneel'. Vervolgens is de data van kinderen met overeenkomstige achtergrondkenmerken gegroepeerd. Zo kwam bijvoorbeeld de data van alle kinderen die het primair onderwijs versneld hadden doorlopen, of die voltijds begaafdenonderwijs hadden gevolgd, bij elkaar te staan. Door deze groepering werd het mogelijk om de data per 'type leerling' met elkaar te vergelijken. Bij de schoolleiders en zorgcoördinatoren speelde het groeperen naar achtergrondkenmerken geen rol vanwege de kleine steekproef.

De telefonische interviews met zorgcoördinatoren en schoolleiders PO waren semigestructureerd. Voor de thematische analyse van deze kwalitatieve gegevens werd de interviewleidraad als uitgangspunt genomen, waarbij aanvullende codes werden toegevoegd wanneer nodig. Het samenvoegen van verschillende codes leidde tot verschillende thema's (en subthema's).

3. Resultaten

In de hierop volgende secties presenteren we de resultaten van het huidige onderzoek per doelgroep. Allereerst bespreken we de resultaten voor ouders. Hierbij beschrijven we eerst de resultaten voor ouders in het VO en vervolgens het PO. De reden hiervoor is dat zij kunnen reflecteren op zowel de ervaringen in het PO als VO, als de overgang van PO naar VO. Vervolgens komen de resultaten voor de zorgcoördinatoren en schoolleiders in het VO aan bod, gevolgd door de resultaten voor de begaafdheidsprofessionals in het PO en de resultaten uit de interviews met de leerlingen zelf (versie januari 2021).

3.1 Ouders VO

3.1.1 Welbevinden begaafde kinderen VO

Huidig welbevinden binnen het VO

Om het huidige welbevinden van begaafde kinderen in het VO in kaart te brengen zijn aan ouders twaalf vragen gesteld. Deze twaalf vragen omvatten drie verschillende domeinen: 1) Mate van cognitieve uitdaging op school; 2) Uiting van potentieel op school; 3) Mate waarin kinderen zich thuis voelen op school. Om te beoordelen of de vragen ook statistisch gezien in deze drie domeinen konden worden opgedeeld, is een exploratieve factoranalyse in SPSS uitgevoerd. Deze analyse liet zien dat de vragen inderdaad in de verwachte drie domeinen konden worden opgedeeld en dat ze gezamenlijk 62% van de variantie verklaarden. Vervolgens is een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd en hieruit bleek dat vraag 5, Mijn kind is bang om fouten te maken tijdens lessen op school, toch niet goed in het domein 'uiting van potentieel' paste. De Cronbach's alpha (α), een maat voor de interne consistentie van het domein, ging van .62 naar .70 bij het verwijderen van deze vraag. Inhoudelijk is deze vraag ook meer gericht op faalangst dan op de uiting van het potentieel van kinderen. Uiteindelijk is besloten om deze vraag daarom niet in dit domein mee te nemen. De correlatie tussen de domeinen in tabel 1 varieerde tussen de .40 en .60. Dit laat zien dat de schalen zoals verwacht positief met elkaar samenhangen, maar dat ze voldoende onderscheidend van elkaar zijn. De Cronbach's alpha (α) van de domeinen varieerde tussen .70 en .80, wat als voldoende tot goed kan worden beschouwd.

De vragen en domeinen, inclusief de Cronbach's alpha's (α), gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte per domein, zijn terug te vinden in tabel 1. De vragen zijn door de ouders beantwoordt op een vijf-puntschaal: 1 = mee oneens, 2 = enigszins mee oneens, 3 = neutraal, 4 = enigszins mee eens, 5 = mee eens. Vraag 4 en 8 zijn gehercodeerd om de gemiddelde domeinscores te kunnen berekenen.

Tabel 3. Beschrijvende statistieken domeinen van welbevinden op school

Vragen	Domeinen	M	SD	Range
1. Mijn kind wordt tijdens de lessen op school voldoende uitgedaagd.	Cognitieve uitdaging $\alpha = .80$	3.72	0.98	1.00-5.00
2. De onderwerpen van de lessen prikkelen de interesse van mijn kind.				
3. De gebruikte werkvormen en activiteiten stimuleren mijn kind tot leren.				
4. Mijn kind verveelt zich tijdens de lessen.				

6. Mijn kind heeft op school plezier in uitdagende taken.	Uiting van potentieel	3.69	1.07	1.00-5.00
7. Mijn kind laat bij lessen op school zien wat hij kan.	$\alpha = .70$			
8. Mijn kind vermijdt op school moeilijke taken.				
9. Mijn kind voelt zich thuis op school.	Thuis voelen	4.33	0.78	1.25-5.00
10. Mijn kind vindt aansluiting bij zijn/haar klasgenoten op school.	$\alpha = .78$			
11. Mijn kind voelt zich begrepen door docenten.				
12. Mijn kind gaat met plezier naar school.				

De resultaten in de tabel laten zien dat de gemiddelde score op zowel de mate van cognitieve uitdaging ($M = 3.72$) als uiting van potentieel op school ($M = 3.69$) tussen de labels neutraal (3) en enigszins mee eens (4) valt. Wat betreft het thuis voelen op school zijn ouders meer positief. De gemiddelde score valt met 4.33 tussen de labels enigszins mee eens (4) en mee eens (5). Opvallend is dat er een grote spreiding in de scores is. Er zijn kinderen die totaal geen cognitieve uitdaging ervaren (e.g., zich vervelen tijdens de lessen, onvoldoende worden uitgedaagd) waarbij het potentieel niet tot uiting lijkt te komen (e.g., geen plezier in uitdagende taken, niet laten zien wat hij/zij kan) en die zich niet thuis voelen op school (e.g., geen aansluiting bij zijn/haar klasgenoten, zich onbegrepen voelen door docenten). Ook zijn er kinderen die juist wel veel cognitieve uitdaging ervaren, waar het potentieel tot uiting lijkt te komen en die zich erg thuis voelen.

Om deze verschillen tussen kinderen te verklaren, is een multivariate variantie analyse (MANOVA) uitgevoerd met de drie domeinen van welbevinden op school als afhankelijke variabelen. Deze analyse liet zien dat er geen significante verschillen waren tussen jongens en meisjes, of een kind het PO wel of niet versneld had doorlopen, of een kind wel of geen voltijds begaafdenonderwijs had gevolgd en of een kind op een categoriaal gymnasium of een brede VO school zit. Er was wel een significant verschil tussen kinderen in jaar 1 en 2 van het VO ($p = .001$). Kinderen in jaar 1 ervoeren wat meer cognitieve uitdaging ($M = 3.85$) dan kinderen in jaar 2 ($M = 3.39$). Ook was er een significant verschil tussen kinderen die wel en niet waren gediagnosticeerd met een IQ hoger dan 130 ($p < .001$). Kinderen met een gediagnosticeerd IQ hoger dan 130 ervoeren minder cognitieve uitdaging ($M = 3.33$) dan kinderen zonder een gediagnosticeerd IQ hoger dan 130 ($M = 4.05$), scoorden lager op de uiting van potentieel ($M = 3.39$ vs. $M = 3.98$) en voelden zich ook wat minder thuis ($M = 4.05$ vs. $M = 4.59$). Ten slotte was het multivariate effect voor kinderen die wel of geen extra ondersteuning hadden ontvangen (e.g., van een orthopedagoog of psycholoog) niet significant ($p = .138$), maar wanneer we alleen naar het thuis voelen op school keken, bleek dat kinderen die extra ondersteuning hadden ontvangen zich iets minder thuis voelden ($M = 4.01$) dan kinderen die geen extra ondersteuning hadden gehad ($M = 4.44$), $p = .002$.

Veranderingen in welbevinden na overgang van PO naar VO

Na de vragen over het huidige welbevinden binnen het voorgezet onderwijs, is aan ouders gevraagd of zij een verandering in het welbevinden van hun kind hebben waargenomen na de overgang van het PO naar het VO. Op deze vraag antwoordde 74.6% dat zij een verandering hadden waargenomen en 25.3% dat zij geen verandering hadden waargenomen. Vervolgens is aan de ouders die een verandering hadden waargenomen gevraagd of zij kort konden aangeven wat de grootste verandering was. Deze open antwoorden zijn vervolgens thematisch gecodeerd (zie sectie 2.3). Op basis van deze codering bleek dat 60% van de ouders een positieve verandering en 27,2% een

negatieve verandering had waargenomen in het welbevinden van hun kind. Bij 12,8% van de kinderen bleken er zowel positieve als negatieve veranderingen te zijn waargenomen.

Vervolgens is de inhoud van de genoemde veranderingen geanalyseerd. De beschreven positieve veranderingen hadden betrekking op een verandering ten aanzien van de cognitieve ontwikkeling, de sociaal-emotionele ontwikkeling of beide ontwikkelingsgebieden. Verschillende ouders gaven aan dat er minder verveling is op de middelbare school in vergelijking met de basisschool. Zo noteerde een ouder: “van grote verveling en lusteloosheid naar enthousiasme en creatieve opleving.” Een andere ouder benoemde het contrast tussen het PO en VO: “op de basisschool was sprake van totale verveling, hij had de school al anderhalf jaar voor groep 8 afgerond... Het VO gaf hem nieuwe uitdagingen.” De overgang naar de middelbare school heeft voor sommige kinderen ook betekend dat er een betere aansluiting plaatsvond met leeftijdgenoten: “Mijn kind voelde zich meer begrepen en meer aansluiting bij de groep”. Ook zijn er reacties van ouders waaruit af te leiden is dat er positieve veranderingen hebben plaatsgevonden in beide ontwikkelingsgebieden. Zo noteerde een ouder: “door meer uitdaging in het VO en een omgeving met gelijkgestemden bloeide hij helemaal op”.

Ondanks het merendeel aan positieve veranderingen, zijn er ook negatieve veranderingen beschreven. Deze negatieve veranderingen hadden ook betrekking op zowel de cognitieve- als sociaal-emotionele ontwikkeling. De meeste negatieve reacties richten zich op de cognitieve ontwikkeling. Zo stelt een ouder: “mijn dochter ervaart een grotere (prestatie)druk op de middelbare school en de hoeveelheid leerstof / huiswerk is aanzienlijk groter”. Een andere ouder noteerde: “het basisonderwijs heeft hem totaal niet voorbereid op de intensiteit van de middelbare school. Onze zoon kan moeilijk plannen en overzien, en komt daarmee in de problemen en het geeft hem stress. Het is vooral veel werk en niet perse uitdagend of moeilijk, zegt hij: het blijft veel stampen en weinig begrip of analyse”. Daarnaast blijkt dat de middelbare school niet voor alle kinderen een positief effect heeft gehad op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Zo concludeert een ouder dat hun kind minder sociale contacten heeft.

Ook zijn er ouders die zowel een positieve als negatieve verandering hebben waargenomen. Dit uit zich bijvoorbeeld in de waardering voor de uitdagende leerstof, maar tegelijkertijd de stress die ontstaat door de hoeveelheid van deze leerstof en ontoereikende vaardigheden om het leren van de stof aan te pakken. Eén ouder zegt bijvoorbeeld: “Hij vindt leren voor de meeste vakken leuk en is blij om eindelijk dingen op zijn niveau te krijgen, maar hij heeft heel veel stress bij talen, vooral woordjes leren. Dit uit zich vooral thuis met veel uitbarstingen en angst of hij wel of niet door kan gaan op een school die hij voor de rest leuk vindt”. Een andere ouder geeft aan: “Positief is dat hij de saaiheid en verveling van de basisschool voor een groot deel achter zich heeft kunnen laten. Negatief is dat zeker in de eerste periode er veel onrust en paniek was over al het nieuwe en (de onduidelijkheid over) het verwachtingspatroon”.

In de laatste analysestap is gekeken of er onderscheid kan worden gemaakt tussen verschillende type kinderen wat betreft de waargenomen veranderingen in het welbevinden. Kinderen die op een reguliere basisschool hebben gezeten, en met name de versnelde kinderen, lijken over het algemeen positief te zijn over de verandering op zowel cognitief als sociaal-emotioneel vlak. Er zijn enkele negatieve reacties binnen deze groep. Stress door een toename van huiswerk, moeite met leren of plannen en aansluiting vinden bij andere kinderen zijn hierin genoemde aspecten. Kinderen die het reguliere PO hebben doorlopen en een IQ hoger dan 130 hebben, laten een iets meer gemixt beeld zien. De meesten voelen zich thuis en het lijkt erop dat ze op het VO de uitdaging ervaren die ze in het PO misten. Echter, voor sommige kinderen is dit ook lastig, omdat ze niet weten hoe ze het leren moeten aanpakken. Kinderen die voltijds begaafdenonderwijs hebben gevolgd laten een nog iets meer wisselend beeld zien in vergelijking met kinderen vanuit het reguliere PO. De positieve reacties van deze groep hebben met name betrekking op de extra uitdaging en het zich thuis voelen op het

VO. De negatieve reacties gaan met name over de moeite die kinderen hebben om te leren. Hierbij lijkt het te gaan om tekortkomingen in executieve vaardigheden (e.g., het stellen van doelen en het plannen, systematisch uitvoeren en monitoren van een plan) en het 'leren leren'. Daarnaast blijkt voor sommige van deze kinderen, met name kinderen die nu op één van de brede VO-scholen zitten, dat het onderwijs van het VO minder goed afgestemd is op hun behoeftes. Een voorbeeld hiervan is: "Klaagt over het trage tempo en kan zich daardoor minder goed concentreren(...)." Een andere ouder maakt een duidelijke vergelijking tussen het voltijds hoogbegaafden onderwijs en de brede VO-school: "Geen specifieke kennis en afstemming op de leeruitdagingen van een HB kind. Ze is nu nog maar net gestart, dus het is nu nog redelijk nieuw, maar haar denkwijze en manier van informatieverwerking is anders en er zijn tot nu toe weinig docenten die dit weten en/of begrijpen. Op het PO was dat er wel aangezien ze voltijds HB onderwijs kreeg en vooral coaching voor leeruitdagingen centraal stonden daar. Niet zo zeer de verrijking als doel op zich, maar als middel om tot leervaardigheden te komen. Dat mist hier echt."

Ten slotte is aan de 24.6% van de ouders die geen verandering hadden waargenomen wel gevraagd of zij hadden gehoopt dat er een verandering had plaatsgevonden. Hierop antwoordden vijf ouders (14.0%) dat zij wel op een verandering hadden gehoopt. Deze ouders hadden elk een andere verwachting van de overgang van het primair- naar het VO. Eén ouder hoopte bijvoorbeeld dat een kind minder ziek zou zijn door stress en een ander had gehoopt op meer vriendschappen en een meer gedreven houding. Ook werd genoemd dat het VO niet de uitdaging en zinvolle leertaken bood waarop werd gehoopt.

3.1.2 Gebruik en tevredenheid aanbod PO

In de vragenlijst is ouders ook gevraagd naar het aanbod waar hun kinderen gebruik van hebben gemaakt in het PO. Vervolgens is gevraagd of dit aanbod in hun ogen van meerwaarde is geweest voor 1) de mate waarin hun kind cognitief werd uitgedaagd; 2) het sociaal-emotionele welbevinden van hun kind; en 3) een soepele overgang van primair- naar VO. Ouders konden hiervoor gebruik maken van een vijf-puntschaal: 1 = niet van meerwaarde, 2 = een beetje van meerwaarde, 3 = enigszins van meerwaarde, 4 = van meerwaarde, 5 = sterk van meerwaarde. Ten slotte konden ouders wanneer gewenst een inhoudelijke toelichting geven bij elk van de aangekruiste typen aanbod. Het percentage kinderen dat heeft deelgenomen aan bepaald aanbod, en de waardering die ouders hiervoor gaven (gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte), zijn terug te vinden in tabel 4. Alleen wanneer meer dan 10 kinderen van een bepaald aanbod gebruikt hadden gemaakt, is de gemiddelde waardering berekend.

Tabel 4. Beschrijvende statistieken gebruik en tevredenheid aanbod PO

Aanbod	Cognitieve uitdaging		Sociaal-emotioneel welbevinden		Soepele overgang PO naar VO			
	N	%	M (SD)	Ran ge	M (SD)	Ran ge	M (SD)	Ran ge
Verrijksaanbod binnen de eigen groep	102	61	2.76 (1.19)	1-5	2.24 (1.20)	1-5	2.10 (1.22)	1-5
Een Verrijksgroep/ Plusklas/ Remedial teaching binnen de school	108	65	3.03 (1.17)	1-5	2.65 (1.30)	1-5	2.12 (1.27)	1-5
Voltijds (hoog)begaafden onderwijs	42	25	4.21 (1.00)	1-5	4.17 (1.25)	1-5	3.02 (1.63)	1-5
Ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband door een consultant passend onderwijs (A&O-traject)	5	3	-	-	-	-	-	-
Ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband middels een arrangement	8	5	-	-	-	-	-	-
De 'Plusklas' in Houten	7	4	-	-	-	-	-	-
Junior academie van het Utrechts Stedelijk Gymnasium	60	36	3.30 (1.15)	1-5	3.08 (1.15)	1-5	2.97 (1.34)	1-5
Begeleiding door kindercoach of andere vorm van extra ondersteuning	17	10	2.06 (1.52)	1-5	3.53 (1.28)	1-5	2.29 (1.49)	1-5
Anders	30	18	-	-	-	-	-	-

Uit tabel 4 blijkt dat meer dan de helft van de kinderen gebruikt heeft gemaakt van een verrijksaanbod binnen de eigen groep (61%) of van een verrijksgroep of remedial teaching binnen de school (65%). Hierbij wordt een aparte verrijksgroep als van iets grotere meerwaarde gezien voor de mate van cognitieve uitdaging en het sociaal-emotioneel welbevinden van kinderen dan een verrijksaanbod binnen de groep, al komen de gemiddelde scores nog steeds nauwelijks boven een 3 (enigszins van meerwaarde) uit. Ook hier is weer een grote spreiding in de scores te zien. Er zijn kinderen waarvan ouders zeggen dat het aanbod sterk van meerwaarde is geweest voor de mate van cognitieve uitdaging en het sociaal-emotioneel welbevinden en ouders die aangeven dat het niet van meerwaarde is geweest. Verder lijken beide typen aanbod maar een beetje van meerwaarde te zijn voor een soepele overgang van PO naar VO. Ook in de inhoudelijke toelichtingen komt naar voren dat ouders niet heel tevreden zijn over de verrijking binnen de eigen groep. Ouders geven aan dat dit aanbod vaak niet toereikend is, onvoldoende aansluit bij de behoefte van de leerling en dat er vaak onvoldoende kennis en expertise bij de leerkrachten is om dit aanbod vorm te geven. Ouders waren in de inhoudelijke toelichtingen iets positiever over de verrijksgroep of remedial teaching binnen de school. Over het algemeen wordt het gezien als een goede aanvulling, ook op sociaal-emotioneel vlak, maar men vraagt zich af of dit een bijdrage heeft geleverd aan de soepele overgang naar het VO. Ook hierbij werd benoemd dat de kennis en vaardigheden van de docent bepalend zijn.

Een kwart van de kinderen (25%) heeft deelgenomen aan voltijds begaafdenonderwijs, waarbij maar vier kinderen korter dan 18 maanden op dit type onderwijs zaten. Gemiddeld genomen blijken ouders dit onderwijs als (sterk) van meerwaarde voor de mate van cognitieve uitdaging en het sociaal-emotioneel welbevinden te zien. Op het gebied van een soepele overgang van PO naar VO is nog ruimte voor ontwikkeling; ouders scoren hier gemiddeld enigszins van meerwaarde (3). Dit beeld wordt bevestigd in de inhoudelijke toelichtingen. Wat ouders lijken te missen, is een goede voorbereiding op het VO, waarbij er veel aandacht is voor executieve vaardigheden en 'leren leren', en er een duidelijke doorgaande lijn is in het onderwijsaanbod en de manier van onderwijs geven. Ouders van kinderen die momenteel op één van de brede VO-scholen zitten en voltijds begaafdenonderwijs hebben gevolgd, spreken zeer positief over het voltijds begaafdenonderwijs. Wel geven ze aan dat de werkwijze op het VO anders is dan op het voltijds begaafdenonderwijs, bijvoorbeeld: "Mijn dochter moet erg wennen aan het regulier vo, omdat hier niet top down en op een trager tempo geleerd wordt. Ook mist zij nog aansluiting bij klasgenoten. Zij voelt zich weer anders dan anderen." Een andere ouder geeft het volgende aan: "Ze heeft nu bijna 3 jaar op voltijds hoogbegaafdheid onderwijs gezeten en stapt nu weer in het reguliere onderwijs, waar

bottom-up onderwijs gegeven wordt en niet top-down. Dit past minder goed bij haar manier van leren. Het is ook niet echt een CITO toets kind, waar het grootste deel van het advies op gebaseerd wordt." Een andere ouder zegt: "Het was heel jammer om op po éindelijk goed en passend onderwijs te vinden in de voltijds hb groep, en dat dat bij vo weer helemaal losgelaten moet worden. We hebben hem in groep 7-8 zo zien opbloeien, en nu moet ie weer mee in het gareel. Dat past niet helemaal lekker. Gelukkig heeft ie leuke vrienden en het dus naar zijn zin. Maar het leren zelf gaat niet goed.

Ruim een derde (36%) van de kinderen heeft deelgenomen aan de Junior academie van het Utrechts Stedelijk Gymnasium, de school waar 42% van de kinderen van ouders die de vragenlijst hebben ingevuld naar toe gaan. Dit initiatief wordt door de ouders over het algemeen als enigszins van meerwaarde gezien voor zowel de mate van cognitieve uitdaging, het sociaal-emotioneel welbevinden en de soepele overgang van PO naar VO. Ook hier geldt wel weer dat er een grote spreiding in de scores is. Uit de inhoudelijke toelichtingen blijkt dat ouders het over het algemeen een mooi aanvullend aanbod vinden en een prettige voorproef op het VO. Minder positieve reacties waren gericht op het niet ingedeeld worden bij de module van de eerste keus, het niet kunnen volgen van twee modules, en het niet mogen deelnemen in groep 7.

Relatief weinig ouders geven aan dat hun kind gebruik heeft gemaakt van ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband door een consulent passend onderwijs (A&O-traject), van ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband middels een arrangement, van de 'plusklas' in Houten en van begeleiding door een kindercoach. Naast het genoemde aanbod, konden ouders ook de categorie 'anders' invullen. Hier hebben 18% van de ouders gebruik van gemaakt. Sommigen van deze antwoorden vielen onder verrijking in de eigen klas (e.g., Spaans als extra vak, Kangoeroe wedstrijd), terwijl andere antwoorden als verrijking buiten de eigen klas konden worden gecategoriseerd (e.g., Chinese les buiten school, Koorschool, externe verrijkingsklas, initiatieven vanuit de Universiteit Utrecht als summer courses en wetenschapscolleges). Ook zijn er tien kinderen die de Junior academie op het Leidsche Rijn College hebben gevolgd.

3.1.3 Gebruik en tevredenheid aanbod VO

In de vragenlijst is ouders ook gevraagd naar het aanbod waar hun kinderen gebruik van hebben gemaakt in het VO. Vervolgens is gevraagd of dit aanbod in hun ogen van meerwaarde is geweest voor 1) de mate waarin hun kind cognitief werd uitgedaagd en 2) het sociaal-emotionele welbevinden van hun kind. Ouders konden hiervoor weer gebruik maken van een vijf-puntschaal: 1 = niet van meerwaarde, 5 = sterk van meerwaarde. Ten slotte konden ouders wanneer gewenst een inhoudelijke toelichting geven bij elk van de aangekruiste typen aanbod. Het percentage van kinderen dat heeft deelgenomen aan bepaald aanbod, en de waardering die ouders hiervoor gaven (gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte), zijn terug te vinden in tabel 5. Alleen wanneer meer dan 10 kinderen van een bepaald aanbod gebruikt hadden gemaakt, is de gemiddelde waardering berekend.

Tabel 5. *Beschrijvende statistieken gebruik en tevredenheid aanbod VO*

Aanbod	Cognitieve uitdaging		Sociaal-emotioneel welbevinden		
	N	% M (SD)	Range	M (SD)	Range
Ondersteuning vanuit het Samenwerkingsverband middels een arrangement (A&O traject)	0	0	-	-	-
Aanpassing van curriculum (bijv. een extra vak)	26	16.32 (1.14)	1-5	2.62 (1.42)	1-5
Lessen gericht op het sneller doorlopen van de leerstof	8	5	-	-	-
Clusteren van (hoog)begaafde kinderen in één klas	3	2	-	-	-
Samenwerking met de Universiteit Utrecht	5	3	-	-	-
Samenwerking met een andere Universiteit	0	0	-	-	-
Extra ondersteuning op het gebied van executieve vaardigheden (bijv. planningsvaardigheden, leren leren, etc.)	15	9.21 (1.10)	1-5	2.80 (1.27)	1-5
Anders	12	7	-	-	-

Uit tabel 5 blijkt dat er in het VO van minder aanbod gebruik wordt gemaakt dan in het PO. De twee typen aanbod waar wel gebruik van wordt gemaakt zijn een aanpassing van het curriculum (bijv. een extra vak) (16%) en extra ondersteuning op het gebied van executieve vaardigheden (e.g., planningsvaardigheden) (9%). Een aanpassing van het curriculum wordt als (enigszins) van meerwaarde gezien voor de mate van cognitieve uitdaging die kinderen ervaren. De extra ondersteuning op het gebied van executieve vaardigheden wordt maar als een beetje van meerwaarde hiervoor gezien, maar dit is begrijpelijk aangezien dergelijk aanbod meer op vaardigheden dan op uitdagend aanbod is gericht. Beide typen aanbod worden gemiddeld als een beetje tot enigszins van meerwaarde voor het sociaal-emotioneel welbevinden beoordeeld. Net als bij het aanbod in het PO, is de spreiding in de waardering weer groot. De ouders schetsen een wisselend beeld in de inhoudelijke toelichting. Waar sommigen niet tevreden zijn over de aanpassing van het curriculum, zijn anderen dit weer wel. Een paar ouders geven aan dat er nog winst valt te behalen binnen de extra ondersteuning op het gebied van executieve vaardigheden, zowel qua inhoud als timing (i.e., voldoende vroeg beginnen).

Geen van de bevraagde ouders geeft aan dat hun kind gebruik heeft gemaakt van ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband middels een arrangement. Een paar ouders geven aan dat hun kind meedoet aan lessen gericht op het sneller doorlopen van de leerstof of aan aanbod vanuit de Universiteit Utrecht. Naast het genoemde aanbod, konden ouders ook de categorie 'anders' invullen. Hier heeft 7% van de ouders gebruik van gemaakt. Sommigen van deze reacties vielen onder een aanpassing van het curriculum (e.g., aanbod van verdiepingsstof, vervallen van lesstof om een project naar keuze te doen) terwijl anderen meer als aanvullend aanbod kunnen worden gecategoriseerd (e.g., lessen sociale vaardigheid, honours programma junior, extra hoogbegaafdheid uur op school).

3.1.4 Wensen (onderwijs)aanbod begaafde kinderen

Naast het gebruik en de tevredenheid over het aanbod dat al beschikbaar is binnen het primair en VO, is ouders ook gevraagd naar de wensen die zij nog hebben voor zowel het PO als VO. Hierbij is eerst naar de mening van ouders gevraagd over een tussenjaar tussen het primair en VO en een parallelprogramma in het eerste jaar van het VO. Vervolgens is gevraagd of ouders nog andere, niet genoemde, typen onderwijs en activiteiten gericht op begaafde kinderen graag terug zouden willen zien, zowel in het primair als VO.

Meerwaarde hypothetisch tussenjaar tussen PO en VO

In sommige regio's in Nederlands wordt vanuit het VO een tussenjaar voor kinderen aangeboden die het basisschool programma al versneld hebben doorlopen, maar bijvoorbeeld in hun sociaal-emotionele ontwikkeling nog erg jong zijn. Het kan ook zijn dat ze nog wat faalangstig of onzeker zijn, of nog niet beschikken over de zelfstandigheid en legerichtheid die het VO vereist. Daarnaast hebben kinderen soms hiaten opgelopen of niet goed leren automatiseren. Aan ouders is gevraagd om hun eigen kind in gedachten te nemen en vervolgens aan te geven of zij denken dat een dergelijk tussenjaar van meerwaarde zou zijn geweest voor 1) het sociaal-emotionele welbevinden van hun kind en 2) een soepele overgang van primair naar VO. Ouders konden hiervoor weer gebruik maken van een vijf-puntschaal: 1 = niet van meerwaarde, 5 = sterk van meerwaarde. Ook is aan ouders gevraagd of zij hun kind voor een dergelijk tussenjaar zouden

aanmelden en of zij hier inhoudelijk een toelichting bij konden geven. Het percentage ouders dat aangeeft dat ze hun kind voor een dergelijk tussenjaar zouden hebben aangemeld, en de meerwaarde die ouders van een tussenjaar zien (gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte), zijn terug te vinden in tabel 6.

Tabel 6. *Meerwaarde hypothetisch Tussenjaar en Parallelprogramma*

Toegevoegde waarde...	Ik zou mijn kind aanmelden	Sociaal-emotioneel welbevinden		Soepele overgang PO naar VO	
		M (SD)	Range	M (SD)	Range
...Tussenjaar	19%	1.71 (1.23)	1-5	1.84 (1.29)	1-5
...Parallelprogramma	45%	2.29 (1.48)	1-5	2.41 (1.49)	1-5

In tabel 6 is te zien dat ongeveer één op de vijf ouders hun kind voor een dergelijk tussenjaar zou aanmelden. Wanneer we kijken naar de gemiddelde ingeschatte toegevoegde waarde, zien we dat de meeste ouders het maar als een beetje van meerwaarde zien voor zowel het sociaal-emotionele welbevinden als de soepele overgang van PO naar VO. Gezien de grote spreiding van de scores, blijkend uit de hoge standaard deviaties en maximale reikwijdte, is een MANOVA uitgevoerd met de toegevoegde waarde voor het sociaal-emotionele welbevinden en de soepele overgang van PO naar VO als afhankelijke variabelen. Deze analyse liet zien dat er geen significante verschillen waren tussen jongens en meisjes, tussen kinderen met of zonder een gediagnosticeerd IQ hoger dan 130, en of een kind wel of geen voltijds begaafdenonderwijs had gevolgd. Er was wel een marginaal significant verschil tussen kinderen die het PO wel of niet versneld hebben doorlopen ($p = .083$). Ouders van kinderen die het PO versneld hebben doorlopen zien een tussenjaar als van grotere meerwaarde voor een soepele overgang van het PO naar VO ($M = 2.27$) als ouders van kinderen die het PO niet versneld hebben doorlopen ($M = 1.73$). Ook was er een significant verschil voor kinderen die wel of geen extra ondersteuning (e.g., door een orthopedagoog of psycholoog) hadden ontvangen ($p = .006$). Ouders van kinderen die extra ondersteuning hadden ontvangen zagen een iets grotere meerwaarde van een tussenjaar voor het sociaal-emotioneel welbevinden van hun kind ($M = 2.08$) dan ouders van kinderen die geen extra ondersteuning hadden gehad ($M = 1.60$). Opgemerkt moet worden dat de gemiddelde scores nog steeds als relatief laag kunnen worden beschouwd.

In aanvulling op bovenstaande analyse is voor iedere onafhankelijke variabele een Chi-kwadraat toets uitgevoerd om te kijken of de variabele samenhang met het wel of niet willen aanmelden van een kind door ouders voor een tussenjaar. Deze resultaten laten, in lijn met bovenstaande resultaten, zien dat ouders van kinderen die het PO versneld hebben doorlopen ($p = .023$, 33%) of die extra ondersteuning hebben gehad ($p = .09$, 29%), iets vaker voor een tussenjaar zouden kiezen dan op basis van het totale percentage (19%) werd verwacht. Er was geen verschil voor ouders van kinderen die voltijds begaafdenonderwijs hadden gevolgd, voor ouders van kinderen die wel of geen gediagnosticeerd IQ hoger dan 130 hadden en voor jongens en meisjes.

Ten slotte zijn nog de inhoudelijke reacties bij de keuze voor het wel of niet aanmelden voor een tussenjaar geanalyseerd. Hieruit bleek dat de meeste ouders hun kind niet voor dergelijk tussenjaar zou aanmelden omdat hun kind toe was aan het VO, waardoor een dergelijke 'vertraging' niet op prijs werd gesteld. Ook werd soms de toegevoegde waarde van een tussenjaar voor hun kind niet ingezien (e.g. "zo'n tussenjaar was voor haar niet nodig, de overstap ging prima"). Ouders van kinderen die versneld het PO hadden doorlopen waren, in lijn met de resultaten hierboven, iets meer positief. In het algemeen gaven de ouders die hun kind wel voor een tussenjaar zouden aanmelden aan dat dit volgens hen zou aansluiten bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind. Ook werd de extra aandacht voor 'leren leren' en executieve vaardigheden als zeer waardevol ingeschat. Ten slotte was er nog een groep ouders die eerst meer over een dergelijk tussenjaar zou willen weten, zodat ze een beter geïnformeerde keuze kunnen maken.

Meerwaarde hypothetisch parallelprogramma eerste jaar VO

Naast een tussenjaar wordt in sommige regio's in het eerste jaar van het VO een parallelprogramma voor begaafde kinderen aangeboden. Hierbij wordt in vier dagen het reguliere lesaanbod gevolgd en één dag extra aandacht besteed aan aanvullende vaardigheden. Dit zijn vaardigheden op bijvoorbeeld het gebied van 'leren leren', denk- en planningsvaardigheden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dit parallelprogramma kan op de middelbare school zelf plaatsvinden of op een andere middelbare school. Aan ouders is net als bij het tussenjaar gevraagd om hun eigen kind in gedachten te nemen en vervolgens aan te geven of zij denken dat

een dergelijk parallelprogramma van meerwaarde zou zijn geweest voor 1) het sociaal-emotionele welbevinden van hun kind en 2) een soepele overgang van primair naar voortgezet onderwijs. Ouders konden hiervoor weer gebruik maken van een vijf-puntschaal: 1 = niet van meerwaarde, 5 = sterk van meerwaarde. Ook is aan ouders gevraagd of zij hun kind voor een dergelijk parallelprogramma zouden aanmelden en of zij hier inhoudelijk een toelichting bij konden geven. Het percentage ouders dat aangeeft dat ze hun kind voor een dergelijk parallelprogramma zouden hebben aangemeld, en de meerwaarde die ouders van een parallelprogramma zien (gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte), zijn terug te vinden in tabel 6.

In tabel 6 is te zien dat bijna de helft van de ouders hun kind voor een dergelijk parallelprogramma zou aanmelden. Wanneer we kijken naar de gemiddelde ingeschatte toegevoegde waarde, zien we dat de meeste ouders het als een beetje tot enigszins van meerwaarde zien voor zowel het sociaal-emotionele welbevinden als de soepele overgang van PO naar VO. Gezien de grote spreiding van de scores, blijkend uit de hoge standaarddeviaties en maximale reikwijdte, is een MANOVA uitgevoerd met de toegevoegde waarde voor het sociaal-emotionele welbevinden en de soepele overgang van PO naar VO als afhankelijke variabelen. Deze analyse liet zien dat er geen significante verschillen waren tussen kinderen met of zonder een gediagnosticeerd IQ hoger dan 130, of een kind wel of geen voltijds begaafdenonderwijs had gevolgd en of een kind wel of geen extra ondersteuning (e.g., door een orthopedagoog of psycholoog) had ontvangen. Er was wel een significant verschil tussen jongens en meisjes ($p = .010$). Ouders van jongens zien een parallelprogramma als van grotere meerwaarde voor een soepele overgang van het PO naar VO ($M = 2.73$) als ouders van meisjes ($M = 2.04$). Ook was er een significant verschil voor kinderen die het PO wel of niet versneld hebben doorlopen ($p = .003$). Ouders van kinderen die het PO versneld hebben doorlopen zien een parallelprogramma als van grotere meerwaarde voor een soepele overgang van het PO naar VO ($M = 3.12$) en voor het sociaal-emotionele welbevinden van hun kind ($M = 2.70$) als ouders van kinderen die het PO niet versneld hebben doorlopen (respectievelijk $M = 2.19$ en $M = 2.16$).

In aanvulling op bovenstaande analyse is voor iedere onafhankelijke variabele een Chi-kwadraat toets uitgevoerd om te kijken of de variabele samenhang met het wel of niet willen aanmelden van een kind door ouders voor een parallelprogramma. Deze resultaten laten, in lijn met bovenstaande resultaten, zien dat ouders van jongens ($p = .016$, 54%), ouders van kinderen die het PO versneld hebben doorlopen ($p = .047$, 61%), maar ook ouders van kinderen met een gediagnosticeerd IQ boven de 130 ($p = .001$, 60%), vaker voor een parallelprogramma in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs zouden kiezen dan op basis van het totale percentage (45%) werd verwacht. Er was geen verschil voor ouders van kinderen die voltijds begaafdenonderwijs hadden gevolgd en of ouders van kinderen die wel of geen extra ondersteuning (e.g., door een orthopedagoog of psycholoog) hadden ontvangen.

Ten slotte zijn de inhoudelijke reacties bij de keuze voor het wel of niet aanmelden voor een parallelprogramma geanalyseerd. Hieruit bleek dat de meeste ouders hun kind niet voor een dergelijk parallelprogramma zou aanmelden omdat zij hier niet de toegevoegde waarde van inzien. Soms wordt aan de benoemde gebieden (e.g., 'leren leren', executieve vaardigheden, sociaal-emotionele vaardigheden) in de ogen van ouders al voldoende aandacht besteed op school en sommige ouders gaven aan dat hun kind geen problemen op deze gebieden ervaart (e.g. "Niet voor een programma met genoemde doelen. Mijn dochter weet uitstekend hoe je leert en kan goed plannen."). Enkele ouders van kinderen op de brede VO-scholen geven aan dat een parallelprogramma niet passend is omdat de overgang van PO naar VO al genoeg uitdaging biedt (e.g., "Hij kan niet zomaar een dag in de week regulier onderwijs missen. VWO 1 biedt hem voldoende uitdaging"; "De overgang naar middelbare school is al intensief genoeg gebleken). Ouders die hun kind wel voor een parallelprogramma zouden aanmelden geven aan dit met name te doen vanwege de extra aandacht voor 'leren leren' en executieve vaardigheden. Ook noemen een paar ouders een meer sociaal-emotionele reden (e.g. "Vooral vanwege het feit dat ze een jonge leerling is. Iets meer stevigheid en zelfvertrouwen is nooit weg"). Een aantal ouders gaf wel aan dat ze alleen voor een dergelijk programma zouden kiezen wanneer het op de eigen school wordt aangeboden. Ten slotte was er een groep ouders die eerst nog meer over een dergelijk programma wilden weten (e.g., wat zouden kinderen missen van het reguliere curriculum), zodat ze een beter geïnformeerde keuze zouden kunnen maken.

Wensen voor het PO

Aan het einde van de vragenlijst is aan ouders gevraagd of er nog andere, niet genoemde typen onderwijs en activiteiten gericht op begaafde kinderen in het PO zijn die zij graag in de regio terug zouden zien. Een aspect dat hierbij meerdere keren werd genoemd was de toegankelijkheid van het aanbod. Nu ervaren ouders dat het aanbod tussen scholen erg verschilt. Zo opperden

enkele ouders dat er op elke school een Plusklas (of een ander type parallelprogramma) aanwezig zou moeten zijn en gaf een andere ouder aan dat de Junior academie ook beschikbaar zou moeten zijn voor scholen buiten Utrecht. Daarnaast geven meerdere ouders aan dat het succes van het aanbod voor een sterke mate wordt bepaald door de kennis, ervaringen en vaardigheden van de leerkracht, en daar worden grote verschillen in ervaren. Niet alle leerkrachten die lesgeven aan hoogbegaafde kinderen hebben volgens ouders voldoende kennis van de problematiek die bij deze doelgroep kan ontstaan (e.g., onderpresteren). Hier zou volgens ouders een verbeteringslag kunnen worden gemaakt. Ten slotte worden er nog een aantal concrete suggesties voor aanvullend aanbod gedaan die meestal vallen onder verrijking, zoals het samenwerken met kennisinstellingen en musea, de mogelijkheid om een vreemde taal te leren, of leren programmeren of schaken.

Wensen voor het VO

Ten slotte is aan ouders gevraagd of er nog andere, niet genoemde, typen onderwijs en activiteiten gericht op begaafde kinderen in het VO zijn die zij graag in de regio terug zouden zien. Uit de analyse van deze antwoorden blijkt dat voor verschillende kinderen het VO de extra uitdaging biedt die zij zo nodig hadden. Echter, er zijn ook ouders die vinden dat het VO zich eigenlijk helemaal niet zo toespitst op begaafde kinderen. Zo zou er volgens een aantal ouders meer aandacht mogen gaan naar het aanbod dat er al is (e.g., het meer verrijken en/of verdiepen van het curriculum, of juist het versnellen van specifieke vakken) en zou er meer aandacht mogen zijn voor 'leren leren' en executieve vaardigheden (e.g., "Extra aandacht voor hoogbegaafde leerlingen in de zin dat deze groep leerlingen vaak ook instructie nodig hebben, maar dan op een andere manier. Top down en oog voor leren leren, studievaardigheden. Er wordt snel gedacht hoogbegaafd, oh dan moet je het wel snappen. Maar ook deze groep heeft uitleg en aandacht op maat nodig!"). Ook noemen een paar ouders dat er meer gecommuniceerd en gedeeld mag worden tussen de middelbare school en ouders over hoogbegaafde kinderen in de puberteit. Ten slotte worden er nog een aantal concrete suggesties voor aanvullend aanbod gedaan, zoals een bovenschoolse klas voor begaafde kinderen, het clusteren van begaafde kinderen, een gymnasium voor beta's en praktijkonderwijs voor havo/vwo.

3.2 Ouders voltijds begaafdenonderwijs

3.2.1 Welbevinden begaafde kinderen voltijds begaafdenonderwijs

Huidig welbevinden binnen het voltijds begaafdenonderwijs

Om het huidige welbevinden van begaafde kinderen in het voltijds begaafdenonderwijs in kaart te brengen, zijn aan ouders dezelfde twaalf vragen gesteld als aan de ouders in het VO, zie tabel 7. Hierbij is dezelfde verdeling van vragen over de drie verschillende domeinen aangehouden. De Cronbach's alpha's (α), zie tabel 7, waren acceptabel tot goed voor de domeinen 'cognitieve uitdaging' en 'thuis voelen'. Voor het domein 'uiting van potentieel' moest vraag 8, Mijn kind vermijdt op school moeilijke taken, worden verwijderd om tot een acceptabele alpha te komen (toename van .24 naar .66). Dit domein kan dus minder goed tussen het VO en PO worden vergeleken. De correlatie tussen de domeinen in tabel 7 varieerde tussen de .52 en .58. Dit laat zien dat de schalen zoals verwacht positief met elkaar samenhangen, maar dat ze voldoende onderscheidend van elkaar zijn.

De Cronbach's alpha's (α), gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte per domein, zijn terug te vinden in tabel 7. De vragen zijn door de ouders beantwoordt op een vijf-puntschaal: 1 = mee oneens, 2 = enigszins mee oneens, 3 = neutraal, 4 = enigszins mee eens, 5 = mee eens. Vraag 4 is gehercodeerd om de gemiddelde domeinscores te kunnen berekenen.

Tabel 7. *Beschrijvende statistieken domeinen van welbevinden op school (N = 16)*

Domeinen	α	M	SD	Range
Cognitieve uitdaging Vraag 1-4	.69	3.65	0.81	2.00-4.75
Uiting van potentieel Vraag 6-7	.66	3.67	1.05	1.50-5.00
Thuis voelen Vraag 9-12	.80	3.92	1.02	1.25-5.00

De resultaten in de tabel laten zien dat de gemiddelde score op zowel de mate van cognitieve uitdaging (M = 3.65) als uiting van potentieel op school (M = 3.67) tussen de labels neutraal (3) en enigszins mee eens (4) valt. Wat betreft het thuis voelen op school zijn ouders iets meer positief, rond de enigszins mee eens (4). Opvallend is dat er een grote spreiding in de scores is. Er zijn kinderen die weinig cognitieve uitdaging ervaren (e.g., zich vervelen tijdens de lessen, onvoldoende worden uitgedaagd) waarbij het potentieel niet tot uiting lijkt te komen (e.g., geen plezier in uitdagende taken, niet laten zien wat hij/zij kan) en die zich weinig thuis voelen op school (e.g., geen aansluiting bij zijn/haar klasgenoten, zich onbegrepen voelen door docenten). Ook zijn er kinderen die juist wel veel cognitieve uitdaging ervaren, waar het potentieel tot uiting lijkt te komen en die zich erg thuis voelen. Vanwege de kleine steekproef is het helaas niet mogelijk om verklarende analyses voor deze verschillen uit te voeren, zoals voor de ouders van kinderen in het VO is gedaan.

Veranderingen in welbevinden na overgang van regulier naar begaafdenonderwijs

Na de vragen over het huidige welbevinden binnen het voltijds begaafdenonderwijs, is aan ouders gevraagd of zij een verandering in het welbevinden van hun kind hebben waargenomen na de overgang van het reguliere onderwijs naar het voltijds begaafdenonderwijs. Op deze vraag antwoordden 12 ouders dat zij een verandering hadden waargenomen en vier ouders dat zij geen verandering hadden waargenomen. Vervolgens is aan de ouders die een verandering hadden waargenomen gevraagd of zij kort konden aangeven wat de grootste verandering was. Deze open antwoorden zijn thematisch gecodeerd (zie sectie 2.3). Op basis van deze codering bleek dat negen ouders een positieve verandering en één ouder een negatieve verandering hadden waargenomen in het welbevinden van hun kind. Bij twee kinderen hadden ouders zowel positieve als negatieve veranderingen waargenomen.

Vervolgens is de inhoud van de genoemde veranderingen geanalyseerd. De beschreven veranderingen hadden betrekking op een verandering in de cognitieve ontwikkeling of sociaal-emotionele ontwikkeling, waarbij veranderingen in de sociaal-emotionele ontwikkeling duidelijk vaker werden genoemd. Qua positieve veranderingen noteerde een ouder bijvoorbeeld: "Mijn zoon voelt zich in zijn huidige klas meer thuis en begrepen". Een andere ouder gaf aan: "Een opener, vrolijker, zelfstandiger, leergieriger en socialer kind". Ondanks het merendeel aan positieve veranderingen, zijn er ook een paar negatieve en meer gemixte veranderingen beschreven. Één

ouder noteerde: "Mijn kind is blij met meer uitdagend werk, voelt zich meer begrepen door leerkrachten en klasgenoten, hoewel de aansluiting en verbinding met klasgenoten nog beter kan", en een andere ouder gaf aan: "Enorme ervaring, eindelijk begrip, veel beter gaan presteren maar met periodes toch nog (veel) te weinig uitdaging".

Ten slotte is aan de vier ouders die geen verandering hadden waargenomen gevraagd of zij hadden gehoopt op een verandering. Hierop antwoordden twee ouders dat zij wel op een verandering hadden gehoopt. Deze antwoorden hadden beiden betrekking op de nog steeds beperkte aansluiting bij klasgenoten.

3.2.2 Tevredenheid voltijds begaafdenonderwijs

In de vragenlijst is ouders ook gevraagd naar hoe tevreden zij zijn over het voltijds begaafdenonderwijs. In tabel 8 staan de vragen die zijn gesteld, de gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte per vraag. De vragen zijn door de ouders weer beantwoordt op een vijf-puntschaal: 1 = mee oneens; 5 = mee eens.

Tabel 8. *Tevredenheid voltijds begaafdenonderwijs (N = 16)*

Binnen het voltijds begaafdenonderwijs...	M	SD	Range
... wordt de lesinhoud voldoende verbreed en verrijkt.	4.07	1.27	1.00-5.00
... worden diverse leer- en werkstrategieën aangereikt, aangepast op individuele kinderen.	4.07	1.21	1.00-5.00
... wordt voldoende aandacht besteed aan leren leren.	3.86	1.03	2.00-5.00
... wordt rekening gehouden met de specifieke begaafdheidskenmerken van (hoog)begaafde kinderen.	4.00	1.24	2.00-5.00
... wordt gewerkt aan een positief zelfbeeld bij kinderen.	4.21	.98	2.00-5.00
... wordt gewerkt aan het zelfvertrouwen van kinderen.	4.43	.94	2.00-5.00
... worden de sociale vaardigheden van kinderen gestimuleerd.	4.20	.78	2.00-5.00
... is oog voor de individuele behoeften van kinderen.	4.50	.86	2.00-5.00

De resultaten in tabel 8 laten zien dat de ouders gemiddeld de stellingen bevestigend hebben beantwoord, tussen een score 4 (enigszins mee eens) en 5 (mee eens), en dus relatief positief zijn over hoe het voltijds begaafdenonderwijs tegemoet komt aan diverse aspecten van de ontwikkeling van kinderen. De relatief laagste scores zijn gegeven aan '...wordt voldoende aandacht besteed aan leren leren'.

Vervolgens is aan ouders gevraagd om terug te denken aan het reguliere basisonderwijs en vervolgens aan te geven hoeveel meerwaarde zij vinden dat het voltijds begaafdenonderwijs heeft voor 1) de mate waarin hun kind cognitief wordt uitgedaagd, 2) het sociaal-emotionele welbevinden van het kind. Ouders konden hiervoor gebruik maken van een vijf-puntschaal: 1 = niet van meerwaarde, 2 = een beetje van meerwaarde, 3 = enigszins van meerwaarde, 4 = van meerwaarde, 5 = sterk van meerwaarde. Gemiddeld gaven ouders aan dat het voltijds begaafdenonderwijs (sterk) van meerwaarde is voor zowel de mate van cognitieve uitdaging (M = 4.40, SD = 1.06, Range = 1.00-5.00) als het sociaal-emotioneel welbevinden (M = 4.27, SD = 1.16, range = 1.00 - 5.00). Er is één ouder die er niet de meerwaarde van inziet voor zowel de mate van cognitieve uitdaging als het sociaal-emotioneel welbevinden. Ook is aan ouders gevraagd om het voltijds begaafdenonderwijs op de betreffende school een rapportcijfer te geven. Gemiddeld gaven ouders een 7.8 (SD = 1.15, range = 5.00 - 10.00), waarbij de meeste ouders het cijfer 8 gaven (N = 10).

Aan ouders is ook gevraagd of er zaken zijn die zij graag anders zouden zien binnen het voltijds begaafdenonderwijs. Alle ouders beantwoordden deze vraag bevestigend. De analyse van de toelichting bij dit antwoord laat zien dat verschillende ouders aangeven dat de kwaliteit van het onderwijs afhankelijk is van de kwaliteit van de leerkracht. Ze ervaren soms een discontinuïteit in

de kennis en vaardigheden van leerkrachten. Ook noemen verschillende ouders dat een meer individuele aanpak (meer maatwerk en zicht op de leerlijnen) wenselijk is. Ook geven twee ouders aan dat de kwaliteit van voltijds begaafdenonderwijs afhankelijk is van de groepssamenstelling, bijvoorbeeld: "Huidige aanbod en aanpak lijkt vooral gericht op drukke leergierige jongetjes, niet op onzekere meisjes. Er is veel te weinig rust in de werkvormen".

Ten slotte is aan ouders gevraagd in hoeverre zij vinden dat het voltijds begaafdenonderwijs het kind voorbereid op een soepele overgang naar het VO. Ouders konden hiervoor gebruik maken van een vijf-puntschaal: zeer goed (N = 2), goed (N = 6), acceptabel (N = 2), slecht (N = 1) en zeer slecht (N = 1). Drie ouders gaven aan dit niet goed te kunnen inschatten. Dit ietwat wisselende beeld komt terug in de toelichting die ouders konden geven. Verschillende ouders hebben vertrouwen in de overgang, mede doordat hun kind het 'leren leren' en/of het plannen onder de knie heeft. Eén ouder geeft aan dat het goed zou zijn om voor alle kinderen de mogelijkheid te bieden om deel te nemen aan initiatieven als de Junior academie. Eén van twee ouders die heeft aangegeven dat hun kind slecht wordt voorbereid vraagt zich af of bepaalde methodieken (e.g., leerkuil en mindset) goed beheerst worden.

3.2.3 Gebruik en tevredenheid aanbod PO

In de vragenlijst is ouders ook gevraagd naar het aanbod waar hun kinderen gebruik van hebben gemaakt voor zij overstapten naar het voltijds begaafdenonderwijs. Vervolgens is gevraagd of dit aanbod in hun ogen van meerwaarde is geweest voor 1) de mate waarin hun kind cognitief werd uitgedaagd; 2) het sociaal-emotionele welbevinden van hun kind. Ouders konden hiervoor weer gebruik maken van een vijf-puntschaal: 1 = niet van meerwaarde; 5 = sterk van meerwaarde. Ten slotte konden ouders wanneer gewenst een inhoudelijke toelichting geven bij elk van de aangekruiste typen aanbod. Het percentage kinderen dat heeft deelgenomen aan bepaald aanbod, en de waardering die ouders hiervoor gaven (gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte), zijn terug te vinden in tabel 9. Alleen wanneer meer dan 8 kinderen van een bepaald aanbod gebruik hadden gemaakt, is de gemiddelde waardering berekend.

Tabel 9. Beschrijvende statistieken gebruik en tevredenheid aanbod PO

Aanbod			Cognitieve uitdaging		Sociaal-emotioneel welbevinden	
	N	%	M (SD)	Range	M (SD)	Range
Verrijksaanbod binnen de eigen groep	10	66	2.60 (1.35)	1-5	2.00 (1.49)	1-5
Een Verrijksgroep/ Plusklas/ Remedial teaching binnen de school	8	53	2.13 (1.14)	1-4	1.87 (1.30)	1-4
Ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband door een consulent passend onderwijs (A&O-traject)	3	20	-	-	-	-
Ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband middels een arrangement	2	13	-	-	-	-
De 'Plusklas' in Houten	1	7	-	-	-	-
Junior academie van het Utrechts Stedelijk Gymnasium	2	13	-	-	-	-
Begeleiding door kindercoach of andere vorm van extra ondersteuning	4	27	-	-	-	-
Anders	1	7	-	-	-	-

Uit tabel 9 blijkt dat meer dan de helft van de kinderen gebruikt heeft gemaakt van een verrijksaanbod binnen de eigen groep (66%) of van een verrijksgroep of remedial teaching binnen de school (53%). Hierbij werd een verrijksaanbod binnen de eigen groep als van iets grotere meerwaarde gezien voor de mate van cognitieve uitdaging en het sociaal-emotioneel welbevinden van kinderen dan een verrijksgroep/ remedial teaching binnen de school, al zijn de scores nog steeds laag (tussen een beetje van meerwaarde (2) en enigszins van meerwaarde (3)). Ook hier is weer een grote spreiding in de scores te zien. Er zijn kinderen waarvan ouders zeggen dat het aanbod (sterk) van meerwaarde is geweest voor de mate van cognitieve uitdaging en het sociaal-emotioneel welbevinden en ouders die aangeven dat het niet van meerwaarde is geweest. In de inhoudelijke toelichting gaven drie ouders aan dat de verrijking binnen de eigen groep er in essentie voor zorgde dat het kind buiten de groep werd geplaatst, bijvoorbeeld doordat het kind zelfstandig op de gang moest (of mocht) werken. Eén ouder gaf aan dat: "het verrijksaanbod resulteerde in vereenzaming en isolatie binnen de groep op het regulier onderwijs". Wat betreft de

verrijkgroep/ remedial teaching binnen de school noemden ouders dingen als dat er onvoldoende transfer van de aanpak binnen de verrijkgroep naar de reguliere klas plaatsvond, dat 1.5 uur te weinig was, dat het aanbod niet altijd uitdagend genoeg was en dat er problemen waren met de toelating, bijvoorbeeld voor dubbel bijzondere kinderen. Eén ouder gaf aan dat hun kind gebruik heeft gemaakt van een ander type aanbod: hun kind kreeg intensieve begeleiding van een leerkracht die een kopstudie hoogbegaafdheid volgde.

3.2.4 Wensen (onderwijs)aanbod begaafde kinderen

Naast het gebruik en de tevredenheid over het aanbod dat al beschikbaar is binnen het PO, is ouders ook gevraagd naar de wensen die zij nog hebben voor zowel het PO als de overgang van PO naar VO. Hierbij is, net als voor de ouders in het VO, eerst naar de mening van ouders gevraagd over een tussenjaar tussen het PO en VO en een parallelprogramma in het eerste jaar van het VO. Vervolgens is gevraagd of ouders nog andere, niet genoemde, typen onderwijs en activiteiten gericht op begaafde kinderen graag terug zouden willen zien in het PO.

Meerwaarde hypothetisch tussenjaar tussen PO en VO

In sommige regio's in Nederlands wordt vanuit het VO een tussenjaar voor kinderen aangeboden die het basisschool programma al versneld hebben doorlopen, maar bijvoorbeeld in hun sociaal-emotionele ontwikkeling nog erg jong zijn. Het kan ook zijn dat ze nog wat faalangstig of onzeker zijn, of nog niet beschikken over de zelfstandigheid en legerichtheid die het VO vereist. Daarnaast hebben kinderen soms hiaten opgelopen of niet goed leren automatiseren. Aan ouders is gevraagd om hun eigen kind in gedachten te nemen en vervolgens aan te geven of zij denken dat een dergelijk tussenjaar van meerwaarde zou zijn geweest voor het welbevinden en de ontwikkeling van hun kind. Ouders konden hiervoor weer gebruik maken van een vijf-puntschaal: 1 = niet van meerwaarde, 5 = sterk van meerwaarde. Ook is aan ouders gevraagd of zij hun kind voor een dergelijk tussenjaar zouden aanmelden en of zij hier inhoudelijk een toelichting bij konden geven. Het percentage ouders dat aangeeft dat ze hun kind voor een dergelijk tussenjaar zouden aanmelden, de meerwaarde die ouders in een tussenjaar zien (gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte), zijn terug te vinden in tabel 10.

Tabel 10. *Meerwaarde hypothetisch Tussenjaar en Parallelprogramma (N = 16)*

Aanbod	Ik zou mijn kind aanmelden	Meerwaarde voor welbevinden en ontwikkeling kind	
		M (SD)	Range
...Tussenjaar	19%	2.14 (1.23)	1-4
...Parallelprogramma	50%	3.29 (1.38)	1-5

In tabel 10 is te zien dat 19% van de ouders hun kind voor een dergelijk tussenjaar zou aanmelden. Wanneer we kijken naar de gemiddelde ingeschatte toegevoegde waarde, zien we dat de meeste ouders het maar als een beetje van meerwaarde zien voor het welbevinden en de ontwikkeling van hun kind. De analyse van de inhoudelijke reacties bij de keuze voor het wel of niet aanmelden voor een tussenjaar laat zien dat de meeste ouders niet voor een tussenjaar zouden kiezen, omdat hun kind toe is aan het VO of omdat ze de toegevoegde waarde er voor hun kind niet van inzien. Degenen die wel voor een tussenjaar zouden kiezen, geven verschillende redenen, zoals: "Hij is emotioneel nog erg jong en hoewel hij cognitief sterk voorloopt, zal hij het wegens gebrek aan executieve vaardigheden en mogelijk gebrek aan assertiviteit lastig krijgen op het voorgezet onderwijs". Een andere ouder geeft aan dat door de vele wisselingen van scholen er hiaten zijn die in een tussenjaar kunnen worden aangepakt.

Meerwaarde hypothetisch parallelprogramma eerste jaar VO

Naast een tussenjaar wordt in sommige regio's in het eerste jaar van het VO een parallelprogramma voor begaafde kinderen aangeboden. Hierbij wordt in vier dagen het reguliere lesaanbod gevolgd en één dag extra aandacht besteed aan aanvullende vaardigheden. Dit zijn vaardigheden op bijvoorbeeld het gebied van 'leren leren', denk- en planningsvaardigheden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dit parallelprogramma kan op de middelbare school zelf plaatsvinden of op een andere middelbare school. Aan ouders is net als bij het tussenjaar gevraagd om hun eigen kind in gedachten te nemen en vervolgens aan te geven of zij denken dat een dergelijk parallelprogramma van meerwaarde zou zijn geweest voor het welbevinden en de ontwikkeling van hun kind. Ouders konden hiervoor weer gebruik maken van een vijf-puntschaal: 1 = niet van meerwaarde, 5 = sterk van meerwaarde. Ook is aan ouders gevraagd of zij hun kind voor een dergelijk parallelprogramma zouden aanmelden en of zij hier inhoudelijk een toelichting bij konden geven. Het percentage ouders dat aangeeft dat ze hun kind voor een dergelijk

parallelprogramma zouden aanmelden, en de meerwaarde die ouders van een tussenjaar zijn (gemiddelde scores (M), standaard deviaties (SD) en reikwijdte), zijn terug te vinden in tabel 10.

In tabel 10 is te zien dat de helft van de ouders hun kind voor een dergelijk parallelprogramma zou aanmelden. Wanneer we kijken naar de gemiddelde ingeschatte toegevoegde waarde, zien we dat de meeste ouders het als enigszins van meerwaarde zien voor het welbevinden en de ontwikkeling van hun kind. De analyse van de inhoudelijke reacties bij de keuze voor het wel of niet aanmelden voor een parallelprogramma laat zien dat de meeste ouders die hun kind niet voor een dergelijk parallelprogramma zouden aanmelden, dit niet zouden doen omdat zij hier niet de toegevoegde waarde van inzien. Een opvallend citaat hierbij: "Zoals de diverse plusklassen binnen het PO al laten zien, heeft het weinig zin om executieve vaardigheden 'apart' aan te leren. Dus die extra dag zal weinig uithalen. Bovendien is het uitgangspunt verkeerd: het gaat uit van 'tekortkomingen' bij het kind in plaats van kansen." Ouders die wel voor een parallelprogramma zouden kiezen, geven aan dit te doen omdat het hen positief lijkt voor het leren plannen.

Wensen voor het PO

Aan het einde van de vragenlijst is aan ouders gevraagd of er nog andere, niet genoemde typen onderwijs en activiteiten gericht op begaafde kinderen in het PO zijn die zij graag in de regio terug zouden zien. Hierop kwamen slechts drie reacties. Eén ouder noemde meer excursies voor begaafde kinderen en een andere ouder noemde meer 'gewone' dingen na school, zoals sporten. Een andere ouder noemde dat individuele coaching op de school ook fijn zou zijn, omdat er binnen buurtteams vaak te weinig expertise is op het gebied van begaafdheid.

3.3 Ouders deeltijds begaafdenonderwijs.

In de hierop volgende secties worden de belangrijkste resultaten voor de ouders van acht kinderen die deelnamen aan deeltijds begaafdenonderwijs binnen een reguliere basisschool (e.g., verrijkingsgroep/ plusklas) beknopt weergegeven. Gezien het kleine aantal participanten, en het feit dat het maar om één school gaat, is besloten om de resultaten minder uitgebreid weer te geven en vooral te focussen op de open antwoorden. Mocht het onderzoek op een later moment worden uitgebreid voor deze doelgroep, kunnen we deze acht kinderen in de verdere analyses meenemen. ²

3.3.1 Verandering in welbevinden na plaatsing deeltijds begaafdenonderwijs

Eén van de dingen die aan de ouders is gevraagd, is of zij een verandering in het welbevinden van hun kind hebben waargenomen nadat hun kind in een verrijkingsgroep of plusklas werd geplaatst. Op deze vraag antwoordden zeven ouders dat zij een verandering hadden waargenomen en één ouder dat zij geen verandering had waargenomen. Vervolgens is aan de ouders die een verandering hadden waargenomen gevraagd of zij kort konden aangeven wat de grootste verandering was. Op basis van deze codering bleek dat vier ouders een positieve verandering en één ouder een negatieve verandering hadden waargenomen in het welbevinden van hun kind. Bij twee kinderen bleken er zowel positieve als negatieve veranderingen te zijn waargenomen. Uit de analyse van de genoemde positieve veranderingen bleek dat de meeste veranderingen hadden plaatsgevonden in het sociaal-emotioneel functioneren. Ouders geven aan dat hun kind meer zelfvertrouwen heeft en/of met meer plezier naar school gaat. Op cognitief gebied noemen ouders de extra uitdaging en de verrijking die geboden wordt. Eén ouder die wat meer gemengd reageerde gaf aan: "Mijn dochter vond de plusklas leuk om te doen, maar vond de hoeveelheid extra stof die ze per week moest doen veel. Hierdoor had ze minder tijd om ontspannende dingen te doen. Regelmatig geeft ze aan dat ze graag aan iets had willen werken tijdens de reguliere uitleg, omdat die uitleg voor haar erg langdradig is. Dat is echter niet toegestaan op school".

3.3.2 Tevredenheid deeltijds begaafdenonderwijs

In het volgende deel van de vragenlijst is ouders gevraagd om het deeltijds begaafdenonderwijs op de betreffende school een rapportcijfer te geven. De meeste ouders (N = 4) gaven het cijfer 8, twee ouders het cijfer 7, en één ouder het cijfer 5. Aan ouders is gevraagd of er zaken zijn die zij graag anders zouden zien binnen het deeltijds begaafdenonderwijs. Vijf ouders antwoordden deze vraag bevestigend. De analyse van de toelichting bij dit antwoord laat zien dat verschillende ouders aangeven dat de werkwijze en inhoud binnen de verrijkingsgroep/ plusklas meer aandacht verdient. Punten die worden genoemd zijn bijvoorbeeld meer aandacht voor individuele problematiek, meer individuele begeleiding/coaching, meer talentontwikkeling, deelname aan wedstrijden en uitstapjes naar universiteiten of andere instellingen. Eén ouder richt zich op de leerkracht, die meer begripvol mag zijn naar de behoeftes van hun kind.

Ook is aan ouders gevraagd in hoeverre zij vinden dat het deeltijds begaafdenonderwijs het kind voorbereidt op een soepele overgang naar het VO. Vier ouders gaven aan dit niet goed te kunnen inschatten. Hierbij geeft één ouder aan: "Ik weet niet veel van wat ze doen tijdens de plusgroepen. Ik had het leuk gevonden wanneer ik meer op de hoogte word gehouden wat ze allemaal doen en wat het doel ervan is". Eén ouder vond dat het deeltijds begaafdenonderwijs goed voorbereidt op een soepele overgang, één ouder vond het acceptabel, en één ouder slecht. De ouder die aangeeft dat er een goede voorbereiding is, geeft het volgende aan: "Denk een goede tussenstap om beter te 'leren leren' en te plannen(...)". De ouder die aangeeft dat er een slechte voorbereiding is, geeft het volgende aan: "Planningsvaardigheden, zelf-startend vermogen, zelfdiscipline en doorzettingsvermogen worden nauwelijks geadresseerd (...)".

² Er zijn geen aanvullende gegevens onder ouders van kinderen in het deeltijds begaafdenonderwijs verzameld in de herfst van 2020. Deze paragraaf blijft daardoor ongewijzigd.

3.3.3 Wensen (onderwijs)aanbod begaafde kinderen

Net als voor de ouders in het VO en het voltijds begaafdenonderwijs, is ook aan deze ouders gevraagd naar de wensen die zij nog hebben voor zowel het PO als de overgang van PO naar VO. Hierbij is eerst naar de mening van ouders gevraagd over een tussenjaar tussen het PO en VO en een parallelprogramma in het eerste jaar van het VO. Voor een beschrijving, zie sectie 3.2.4.1 en 3.2.4.2. Vervolgens is gevraagd of ouders nog andere, niet genoemde, typen onderwijs en activiteiten gericht op (hoog)begaafde kinderen graag terug zouden willen zien in het PO.

Meerwaarde hypothetisch tussenjaar tussen PO en VO

Aan ouders is gevraagd om hun eigen kind in gedachten te nemen en vervolgens aan te geven of zij denken dat een tussenjaar van meerwaarde zou zijn geweest voor het welbevinden en de ontwikkeling van hun kind. Ouders konden hiervoor gebruik maken van een vijf-puntschaal: 1 = niet van meerwaarde, 5 = sterk van meerwaarde. Vijf ouders gaven aan een tussenjaar als niet van meerwaarde (1) te zien en twee ouders gaven aan een tussenjaar als een beetje van meerwaarde (2) te zien. Ook is aan ouders gevraagd of zij hun kind voor een dergelijk tussenjaar zouden aanmelden. Geen van de deelnemende ouders gaf aan hun kind voor een tussenjaar aan te willen melden. Uit de inhoudelijke reacties blijkt dat de meeste ouders niet voor een tussenjaar zouden kiezen, omdat hun kind toe is aan het VO of omdat ze de toegevoegde waarde er voor hun kind niet van inzien. Eén ouder geeft wel aan dat wordt verwacht dat hun kind in de brugklas extra ondersteuning nodig zal hebben bij "plannen, doorzetten, zelf opstarten en leergerichtheid".

Meerwaarde hypothetisch parallelprogramma eerste jaar VO

Net als bij het tussenjaar is ouders gevraagd om hun eigen kind in gedachten te nemen en vervolgens aan te geven of zij denken dat een parallelprogramma van meerwaarde zou zijn geweest voor het welbevinden en de ontwikkeling van hun kind. Ouders konden hiervoor weer gebruik maken van een vijf-puntschaal: niet van meerwaarde (N = 1), een beetje van meerwaarde (N = 1), enigszins van meerwaarde (N = 3), van meerwaarde (N = 2) en sterk van meerwaarde. (N = 0). Ook is aan ouders gevraagd of zij hun kind voor een dergelijk parallelprogramma zouden aanmelden. Vier van de deelnemende ouders gaf aan hun kind voor een dergelijk parallelprogramma aan te willen melden en drie zouden dit niet doen. Alleen ouders die hun kind voor een parallelprogramma aan zouden melden, hebben een inhoudelijke toelichting gegeven. Een reden die bijvoorbeeld genoemd wordt: "(...) Het is goed wanneer er ruimte gemaakt wordt voor persoonlijke ontwikkeling". Eén van de ouders laat weten dat de optie eigenlijk misschien is: "Misschien. Afhankelijk van of er genoeg tijd over blijft om te sporten bijvoorbeeld en of hij tegen problemen aan zou lopen".

Wensen voor het PO

Aan het einde van de vragenlijst is aan ouders gevraagd of er nog andere, niet genoemde typen onderwijs en activiteiten gericht op begaafde kinderen in het PO zijn die zij graag in de regio terug zouden zien. Hierop kwam slechts één reactie, namelijk dat sport en bewegen meer geïntegreerd zou moeten worden in de begeleiding.

3.4 Zorgcoördinatoren en schoolleiders VO

In de hierop volgende secties worden de belangrijkste resultaten voor de zorgcoördinatoren en schoolleiders binnen het VO weergegeven. De resultaten zijn verkregen door middel van een schriftelijk online interview die is afgenomen bij zorgcoördinatoren en schoolleiders van zeven verschillende middelbare scholen in de gemeente Utrecht en Stichtse Vecht. Uiteindelijk hebben drie schoolleiders (N = 3) en zeven (N = 7) zorgcoördinatoren de vragenlijst met zowel open als gesloten vragen ingevuld.

3.4.1 Aanbod begaafden in het PO

Meerwaarde hypothetisch tussenjaar tussen PO en VO

Om te kunnen bepalen of zorgcoördinatoren en schoolleiders een tussenjaar tussen het PO en VO (maar wel op de middelbare school) een passende aanvulling vinden op het huidige aanbod voor begaafde kinderen in het PO, is een lijst weergegeven met het huidige aanbod en is een beschrijving gegeven van een tussenjaar (voor definitie, bijlage D). Uit de analyse van de antwoorden kwam naar voren dat zeven personen vinden dat een tussenjaar in de regio zou moeten worden aangeboden en drie personen zien hier geen meerwaarde. Van de zeven personen die vinden dat een tussenjaar zou moeten worden aangeboden, geven vier personen aan een tussenjaar te zien zitten voor een kwart van de begaafde kinderen op school. Twee personen zien een tussenjaar zitten voor driekwart van de begaafde kinderen op school. Eén persoon is positief over het aanbieden van een tussenjaar, maar denkt dat op dit moment geen van de begaafde kinderen op de betreffende school hier baat bij zou hebben gehad.

De personen die aangaven dat ze een tussenjaar van meerwaarde vinden, denken dat een tussenjaar de overgang van het PO naar het VO voor bepaalde kinderen kan versoepelen en dat het kinderen kan ondersteunen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling en bij het executief functioneren: "Wij zien veel kinderen die versneld hebben, omdat ze dit inhoudelijk qua lesstof nodig hadden, maar compleet vastlopen op de vaardigheden om tot leren te komen, de executieve functies en sociaal-emotioneel vaak jonger zijn dan hun klasgenoten, mede hierdoor aansluiting missen en minder gemotiveerd voor school raken (...)." Eén van de zeven personen zich wel af hoe de inrichting van een tussenjaar er uit gaat zien. De drie personen die geen meerwaarde zagen in een tussenjaar noemen enkele alternatieven voor het stimuleren van de ontwikkeling van executieve vaardigheden en het 'leren leren', zoals het 10-14 onderwijs of een korter durend traject. Daarnaast geeft één persoon aan het tussenjaar niet geschikt te vinden voor alle doelgroepen. Ook is gekeken naar reacties van zorgcoördinatoren en schoolleiders die op dezelfde school werkzaam zijn. Op de drie scholen waar zowel de schoolleider als zorgcoördinatoren de vragenlijst hadden ingevuld, gaat één school unaniem niet voor een tussenjaar, één school unaniem wel voor een tussenjaar voor een kwart van de kinderen, en is één school niet eenduidig in het antwoord, omdat de schoolleider niet voor een tussenjaar zou gaan, maar de zorgcoördinator wel.

Wensen voor het PO

Aan de zorgcoördinatoren en schoolleiders van het VO is ook gevraagd of zij nog ander aanbod of een andere vorm van ondersteuning zouden willen zien binnen het PO. De meeste personen geven aan dat er meer aandacht moet worden besteed en meer begeleiding moet worden geboden op het gebied van executieve vaardigheden en 'leren leren', zodat de overstap naar het VO makkelijker wordt. Eén persoon geeft aan dat het PO en VO hier samen aandacht aan dienen te besteden: "Veel slimme kinderen missen een deel van de executieve vaardigheden. Hier kunnen we met elkaar meer aandacht aan besteden." Een andere persoon geeft de volgende tip: "Leerlingen met hun executieve vaardigheden te laten kennismaken zonder dat zo te benoemen. Spellen en uitdagende opdrachten lenen zich daar goed voor". Eén persoon heeft nog een andere wens voor het PO: "Daarnaast lopen ze er ook enorm tegenaan om concrete antwoorden te geven op toetsen. Het zou voor de overstap naar het VO al enorm schelen als ze hier meer inzicht in krijgen en meer oefenen op het PO (in een kleinere en vertrouwde setting)".

3.4.2 Aanbod begaafden in het VO

Huidig aanbod in het VO

Aan de zorgcoördinatoren en schoolleiders is gevraagd welk aanbod voor begaafde kinderen er is op hun school is en wat het gewenste aanbod is. In tabel 11 is per type aanbod aangegeven hoeveel personen er hebben gekozen voor 'wordt aangeboden', 'wordt niet aangeboden, maar willen we wel in de toekomst aanbieden' en 'wordt niet aangeboden en willen we ook niet in de toekomst niet aanbieden'. De schoolleider en zorg coördinator van de dezelfde school gaven soms verschillende antwoorden (zelfs op het gebied van wat wordt aangeboden), waardoor we deze gegevens niet tot het schoolniveau konden samenvoegen.

In tabel 11 is te zien dat veel van het genoemde aanbod wordt aangeboden of dat scholen het in de toekomst willen gaan aanbieden. Het 'clusteren van (hoog)begaafde kinderen in één klas' en de 'samenwerking met een andere universiteit' is aanbod dat verschillende scholen niet zouden willen aanbieden in de toekomst. De zorgcoördinatoren en schoolleiders kregen de mogelijkheid om deze keuze toe te lichten. Wat betreft het clusteren van (hoog)begaafde kinderen in één klas geven twee scholen aan dat het clusteren niet bij de visie van de school past. Bij een andere school heeft het clusteren van (hoog)begaafde kinderen niet goed uitgedrukt en weer een ander vindt het clusteren niet zinvol. Ook noemt één persoon het volgende: "Het merendeel van onze kinderen is begaafd. Op basis waarvan zouden wij moeten clusteren? Toch niet op basis van kinderen met een diagnose HB? Wat wel gebeurt op school is clusteren op basis van eerdere resultaten voor diverse vakken. Daarmee kan goed worden gedifferentieerd".

Tabel 11. Huidig en gewenst aanbod volgens drie schoolleiders en zes zorgcoördinatoren

Aanbod	N 'wordt aangeboden'	N 'Wordt niet aangeboden, maar willen we in de toekomst wel aanbieden'	N 'Wordt niet aangeboden en willen we ook in de toekomst niet aanbieden'	N Totaal
Ondersteuning vanuit het Samenwerkingsverband middels een arrangement	7	1	0	8
Aanpassing van curriculum (bijv. een extra vak)	6	3	0	9
Lessen gericht op het sneller doorlopen van de leerstof	5	4	0	9
Clusteren van (hoog)begaafde kinderen in één klas	0	1	8	9
Samenwerking met de Universiteit Utrecht	5	4	0	9
Samenwerking met een andere Universiteit	2	2	5	9
[Extra ondersteuning op het gebied van executieve vaardigheden (bijv. plannings-vaardigheden, leren leren, etc.)	8	1	0	9

Ook konden de schoolleiders en zorgcoördinatoren aangeven welke andere onderwijsactiviteiten en/of ondersteuning gericht op begaafde kinderen er in de eerste twee jaar van het VO op school worden aangeboden. Eén school biedt bijvoorbeeld een honoursprogramma aan en drie andere scholen bieden coaching of ondersteuning van begaafde kinderen. Andere activiteiten die worden genoemd zijn U-talent junior en het deelnemen aan leerling verenigingen. Verder geeft één persoon aan dat leerkrachten streven naar differentiatie binnen de reguliere lessen. Ook wordt een interessante aanpak rondom toetsing besproken: "We zijn gestart met een eerste periode zonder toetsen om ons werkelijk te richten op de vaardigheden en dat levert tot nu toe verrassende

(positieve) ervaringen op.” Tot slot spreekt een persoon de volgende wens over het aanbod uit: “Ik zou graag een apart programma zien waarin kinderen echt hun denkkracht moeten inzetten/verder ontwikkelen om complexe vraagstukken op te kunnen lossen. Ook het stuk metacognitie dient daarin een plaats te krijgen. In zo'n opzet zitten de kinderen een paar uur per week bijv. bij uitsluitend ontwikkelingsgelijken.”

Meerwaarde hypothetisch parallelprogramma eerste jaar VO

Om te kunnen bepalen of schoolleiders en zorgcoördinatoren een parallelprogramma in het eerste jaar van het VO een passende aanvulling vinden op het aanbod, is een uitgebreide beschrijving gegeven van een mogelijk parallelprogramma (zie bijlage D). Uit de analyse van de antwoorden kwam naar voren dat zes personen vinden dat een dergelijk parallelprogramma in de regio moet worden aangeboden en drie personen zien hier niet specifiek de meerwaarde van in. Van deze zes personen geeft één persoon aan dat zo'n programma geschikt is voor alle begaafde kinderen, geven twee personen aan dat zo'n programma geschikt is voor driekwart van de begaafde kinderen en twee anderen geven aan dat dit passend is voor een kwart van de begaafde kinderen.

De personen die de meerwaarde van een parallelprogramma zien, geven wel aan dat het moet worden aangeboden op de eigen school. Eén van deze personen geeft daarentegen aan dat ze niet denkt dat dit haalbaar is op hun school en plaatst daarbij ook enkele kritische noten: “Ik denk dat dit zeker waardevol kan zijn, maar het lijkt me binnen onze school echter niet haalbaar en daarnaast vraag ik me af wat de meerwaarde is als dit alleen in het eerste schooljaar is. Bovendien denk ik niet dat dit programma haalbaar is voor elke hoogbegaafde leerling, want het vergt ook een stuk zelfstandigheid en beheersing van executieve functies.” Een andere persoon die zou kiezen voor een parallelprogramma lijkt het programma liever wel op een andere plek aan te bieden, “omdat dit voor de school zelf op dit moment te veel vraagt”. Degene die het parallelprogramma niet als van toegevoegde zien, geven aan dat ze de kinderen niet willen clusteren en kinderen zoveel mogelijk lessen met de klas willen laten volgen. Een ander geeft als toelichting dat dit programma maar passend zou zijn voor ‘enkele’ begaafde kinderen. Verder geeft deze persoon aan dat zo'n programma niet alleen nuttig zou zijn voor begaafde kinderen, maar ook voor onderpresteerders, kinderen met ASS-problematiek, etc. Geen van de drie scholen waar zowel de schoolleider als de zorgcoördinator heeft gereageerd, is unaniem over het parallelprogramma.

Wensen voor het VO

Naast de optie voor een parallelprogramma is aan zorgcoördinatoren en schoolleiders gevraagd of ze nog ander aanbod in het VO missen in de regio. Hierop kwamen twee reacties, die beide de expertise van de docenten noemden, bijvoorbeeld: “Trainingen voor docenten voor het aanpassen van het curriculum (zowel comprimeren als verrijken). Ik merk namelijk dat docenten hier veel moeite mee hebben en dat er daarom veel tijd overheen gaat voordat de lesstof is aangepast”. Daarnaast wordt ook de mogelijkheid tot intensievere en langdurige begeleiding genoemd en meer ruimte in het onderwijssysteem om te kunnen versnellen of om aanpassingen te kunnen doen.

In aanvulling op voorgaande vraag is ook gevraagd welke rol zorgcoördinatoren en schoolleiders weggelegd zien voor samenwerkingsverband SterkVO. Ook op deze vraag kwamen twee reacties. Eén persoon vindt dat SterkVO zou moeten voorzien in goede trainingen. De ander vindt dat besturen samen de juiste voorzieningen moeten opzetten.

3.4.3 Schoolloopbaan

Ten slotte is schoolleiders en zorgcoördinatoren gevraagd om na te denken over de schoolloopbaan van begaafde kinderen en of er zaken zijn die zij graag anders georganiseerd zouden willen zien binnen het PO en/of VO. Allereerst noemen enkelen dat ze graag een betere samenwerking zien tussen PO en VO, bijvoorbeeld: “betere samenwerking tussen scholen zelf: dus op schoolniveau afstemming en routes ontwikkelen. Bekostiging en de praktische kant: hoe krijg ik een leerling over en weer naar een andere locatie, waar kunnen docenten de tijd vandaan halen om dit daadwerkelijk te verkennen (...)”. Twee personen geven aan dat er een betere begeleiding zou moeten komen voor begaafde kinderen, een ander noemt het bieden van maatwerk en weer een ander vindt dat er niet naar een label gekeken moet worden, maar naar de onderwijsbehoefte van een kind. Twee personen noemen dat er aanpassingen in het curriculum nodig zijn, waarbij

een ander noemt dat tijd en geld belangrijke voorwaarden zijn om op school meer mogelijkheden te bieden. Eén persoon benoemt wat er volgens hem/haar specifiek in het PO anders zou moeten, namelijk niet te veel versnellen, aandacht besteden aan executieve vaardigheden en 'leren leren' en een betere overdracht.

3.5 Begaafdheidsprofessionals in het PO

In de hierop volgende secties worden de belangrijkste resultaten van begaafdheidsprofessionals (e.g. intern begeleiders, hoogbegaafdheidsspecialisten, hoogbegaafdheidscoördinator) in het PO weergegeven. De resultaten zijn verkregen door middel van vier telefonische interviews; twee met hoogbegaafdheidscoördinatoren op twee scholen met voltijds begaafdenonderwijs en twee met begaafdheidsprofessionals op twee basisscholen met een deeltijd aanbod voor begaafde kinderen.

3.5.1 Huidige aanbod voor begaafde kinderen

Beschrijving van het aanbod

Om een beeld te krijgen van het aanbod voor begaafde kinderen op de verschillende scholen, werd aan de professional gevraagd om een beeld te schetsen van het aanbod bij hen op school. Het aanbod op de scholen met voltijds begaafdenonderwijs lijkt in grote mate overeen te komen. Op beide scholen zijn namelijk aparte klassen voor hoogbegaafde kinderen. Op de twee scholen waar aandacht is voor begaafde kinderen, maar waar geen voltijds begaafdenonderwijs wordt aangeboden, is sprake van een verschillende aanpak. De één heeft materiaal ontwikkeld voor deze kinderen, waarmee ze in de eigen klas verder kunnen. Ze worden één keer in de week geholpen om dit werk te plannen. De andere school heeft speciale lessen voor begaafde kinderen, waarbij allerlei projecten/ activiteiten worden aangeboden om de kinderen uit te dagen en een beetje te frustreren. Op deze manier leren de kinderen leren hoe ze moeten leren en oefenen ze met executieve vaardigheden.

Toegevoegde waarde van het aanbod

Aan de vier begaafdheidsprofessionals is gevraagd wat zij de toegevoegde waarde vinden van hun aanbod voor begaafde kinderen. Het meest genoemde punt is het contact met ontwikkelingsgelijken. Drie van de begaafdheidsprofessionals dragen dit punt aan. De professionals uit het voltijds begaafdenonderwijs geven aan dat het curriculum is afgestemd op de onderwijsbehoeftes van deze kinderen, waardoor echt de diepte in gegaan kan worden. Eén van hen noemt daarbij dat het handelen van de leerkracht is afgestemd op de hoogbegaafde kinderen. Eén van de professionals die niet werkzaam is op het voltijds begaafdenonderwijs geeft aan dat de professionalisering van de leerkrachten door middel van de Werkplaats Onderwijsonderzoek Utrecht0F3 (WOU) van meerwaarde is voor het aanbod voor begaafde kinderen.

Knelpunten

Ook is aan de professionals gevraagd welke knelpunten zij ervaren in het aanbod voor begaafde kinderen. Knelpunten die meerdere malen worden genoemd hebben vaak te maken met het handelen van de groepsleerkrachten. Hier kunnen verschillende dingen onder worden geschaard. In het voltijds begaafdenonderwijs is dit onder andere het omgaan met dubbel bijzondere kinderen (i.e., waarbij sprake is van extra problematiek naast de begaafdheid), het wegwerken van hiaten en de overstap naar het VO. Hierbij wordt ook benoemd dat op het voltijds begaafdenonderwijs met name jongens zitten, omdat het signaleren van hoogbegaafde meisjes vaak moeilijker is; zij laten vaak minder storend gedrag zien dan jongens wanneer er geen recht wordt gedaan aan hun onderwijsbehoeftes. Voor professionals die niet werkzaam zijn in het voltijds begaafdenonderwijs is het bedienen van begaafde kinderen in een klas vol kinderen met andere behoeftes vaak nog wat lastiger. Daarnaast is het een uitdaging om de transfer te maken van hoe er in de plusklas met een leerling wordt omgegaan en hoe er in reguliere les met een leerling wordt omgegaan.

³ Voor meer informatie, zie <https://werkplaatsonderwijsonderzoekutrecht.nl/>

Om inzicht te krijgen in hoe deze knelpunten verholpen kunnen worden, is aan de begaafdheidsprofessionals gevraagd wat zij nodig hebben om de knelpunten op te lossen. Als oplossing voor de knelpunten wordt door elke professional een vorm van professionalisering van de leerkrachten genoemd. Leerkrachten moeten kennis en begrip hebben over de betreffende doelgroep. Daarnaast is het belangrijk dat leerkrachten ervaringen op kunnen doen met deze kinderen en zien hoe kinderen bijvoorbeeld tijdens de plusklas worden aangesproken en gestimuleerd: "Ik heb alle leerkrachten uitgenodigd in de les om mee te kijken. Ja, als je het dan hebt over wat wel werkt, dat werkte dan weer wel, want dan zien ze hun leerling in die les. Ze zien hoe de leerling is, en ze zien hopelijk een beetje wat ik doe om die leerling te helpen en daarmee probeerden we een transfer naar de klas te creëren". Ook affiniteit hebben met deze doelgroep is belangrijk. Voor de aanpak van dubbel bijzondere kinderen is de wens om specialisten in huis te hebben: "Wij hebben een paar van dat soort kinderen op school rondlopen en die vragen eigenlijk datgene waardoor ik handelingsverlegen ben. Het zou zo fijn zijn als we alles binnen de school hebben, waardoor we op alle vlakken dat zouden kunnen aanpakken".

Overgang van PO naar VO

Om zicht te krijgen hoe de overgang van het PO naar het VO verloopt, is aan de professionals gevraagd hoe zij de overgang naar het VO ervaren. Hieruit blijkt dat de overgang van PO naar VO niet altijd soepel verloopt. De belangrijkste oorzaak zit hem in het feit dat het 'leren leren' en het inzetten van executieve vaardigheden vaak lastig is voor begaafde kinderen. Daar komt volgens sommige professionals nog bij dat moeilijke lesstof door deze kinderen vaak vermeden wordt. Verder benoemen professionals die ervaring hebben in het voltijds begaafdenonderwijs dat dit type onderwijs volledig is aangepast op de onderwijsbehoefte van hoogbegaafde kinderen en dat ze op het voltijds begaafdenonderwijs veel autonomie krijgen. In het VO valt deze aanpassing vaak voor een groot gedeelte weg, bijvoorbeeld: "Waar deze kinderen, deze doelgroep heel creatief is in het denken, wordt op het VO heel vaak het convergente niveau gevraagd, dus er is heel vaak maar één antwoord goed. En er is zo heel weinig ruimte voor dat kind om zijn of haar creativiteit te gebruiken (...)."

3.5.2 Wensen (onderwijs)aanbod begaafde kinderen

Meerwaarde hypothetisch tussenjaar tussen PO en VO

Om te kunnen bepalen of begaafdheidsprofessionals een tussenjaar tussen het PO en VO, maar wel op de middelbare school, zien zitten voorbegaafde kinderen, is gevraagd of een tussenjaar van meerwaarde zou zijn voor het aanbod in de regio (voor definitie, zie bijlage E). Ook is gevraagd voor hoeveel kinderen een tussenjaar dan passend zou zijn. De twee professionals die werkzaam zijn op het voltijds begaafdenonderwijs vinden de mogelijkheid voor een tussenjaar belangrijk. De één stelt dat dit nuttig zou zijn voor ongeveer de helft van de kinderen, de ander zelfs voor 70 à 80% van de kinderen. Als reden wordt genoemd dat kinderen dan de kans krijgen om beter te landen en functioneren binnen het VO en op deze manier de kans krijgen om de benodigde vaardigheden voor het VO eigen te maken. Zo'n tussenjaar is volgens één van deze professionals passend voor kinderen die nog jong zijn, verstoord zijn in hun ontwikkeling en/of nog onvoldoende vaardigheden hebben ontwikkeld. Zij oppert zelfs nog een tweede tussenjaar voor sommige kinderen: "Eén tussenjaar is misschien zelfs nog wel een beetje weinig voor deze groep, denk ik. Misschien wel twee, heb je er twee nodig. Dus de kinderen die alsnog met weinig vaardigheden naar het VO gaan, kinderen die versneld zijn". Eén van de professionals die niet werkzaam is op een school met voltijds begaafdenonderwijs weet niet of een tussenjaar passend is. Ze kan zich voorstellen dat kinderen toe zijn aan het VO. De andere professional van een reguliere basisschool ziet een tussenjaar wel zitten, omdat er dan misschien ook de mogelijkheid is om kinderen in een hogere klas in het VO in te laten stromen. Echter, zo'n tussenjaar is volgens haar wel voor maar een kleine groep nuttig, vooral de "versnelde guppies die het niet redden op het VO tussen alle pubers".

Meerwaarde hypothetisch parallelprogramma eerste jaar VO

Naast een tussenjaar is er ook gevraagd naar de mening van de professionals over een parallelprogramma in het eerste jaar van het VO (voor definitie, zie bijlage E). De twee professionals die binnen het voltijds begaafdenonderwijs werken zien een parallelprogramma wel zitten, omdat het blijven werken aan 'leren leren' en executieve vaardigheden belangrijk is. Een belangrijke voorwaarde die ze noemen is dat dit niet het enige moet zijn wat gedaan wordt voor hoogbegaafde kinderen: "Het enige wat ik kan zeggen is doe in je onderwijs ook wat, qua niveau, qua manier van aanbieden, qua onderzoek, weet ik veel wat, maar doe iets wat bij deze kinderen kan passen". Beide professionals die niet werkzaam zijn in het voltijds begaafdenonderwijs geven aan dat er al vormen zijn van dit aanbod. Zo biedt het Stedelijk Gymnasium iets vergelijkbaars aan in groep 8. Daarnaast noemen ze beiden dat hier binnen het samenwerkingsverband PO mogelijkheden voor zijn. Het schijnt dat er een pilot gaande is om voor hoogbegaafde kinderen één keer per week, een halfjaar lang, op een externe locatie aandacht te besteden aan executieve vaardigheden en 'leren leren'. De groepsleerkracht wordt hier ook bij betrokken: "Dus dat is vanuit het samenwerkingsverband een overkoepelende interventie voor deze kinderen om ze daarbij een periode te ondersteunen. En, daar heb je weer je succesfactor, tegelijk de leerkracht meenemen in dit proces. Dus de kinderen komen dan een dag naar een andere plek en de begeleider van die Plusklas gaat ook de leerkracht begeleiden".

Overige wensen

Aan het einde van het interview werd gevraagd of er nog zaken waren die de professionals nog wilden bespreken of noemen die nog niet waren besproken. Eén van de professionals gaf aan dat het 10-14 onderwijs (i.e., onderwijsaanbod waarbij kinderen tussen 10 en 14 jaar door een team van PO- en VO-docenten in een doorlopende leerlijn begeleid worden naar de overstap naar het VO) een mooi initiatief is. Daarnaast spreekt deze professional haar wens uit voor gemixte leerroutes, waarbij kinderen die bijvoorbeeld al goed zijn in Frans pas in het tweede of derde jaar van het VO opnieuw Frans aangeboden krijgen, zodat ze uitgedaagd blijven worden en niet hoeven te herhalen: "maar dan ga je heel erg individuele leerroutes maken en daar zijn we gewoon nog niet."

3.6 Leerlingen jaar 1 en 2 VO

3.6.1. Ervaringen in het PO

Allereerst is er aan de verschillende deelnemers gevraagd hoe zij hun basisschooltijd hebben ervaren. Uit de antwoorden van de leerlingen blijkt dat de ervaringen verschillend zijn. Ongeveer de helft van de leerlingen heeft op een school met voltijds begaafdenonderwijs gezeten. Daarvoor zaten zij vaak op regulier basisonderwijs. In het algemeen gaven deze leerlingen aan dat zij op deze eerdere scholen minder prettige ervaringen hadden: "Het was helemaal niks. Het enige wat ik deed in de klas was voor me uit zitten kijken en dan ja, groep 1 was ik al op groep 4 niveau en uiteindelijk toen ik in groep 4 zat zei mijn juf dat ik moest versnellen en die klas toen daarna was gewoon helemaal ***." Op het voltijds begaafdenonderwijs voelden deze leerlingen zich vaak beter uitgedaagd: "Op mijn nieuwe school hadden we werkjes die echt veel moeilijker waren en dat was gewoon een grotere uitdaging." Deze uitdaging ontstond doordat de taken die de leerlingen kregen moeilijker waren en doordat de lessen die al beheerst werden niet gemaakt hoefden te worden. Hierdoor was er meer tijd voor verrijkend of verdiepend werk. Daarnaast gaven de leerlingen die voltijds begaafdenonderwijs hebben gevolgd aan dat het prettig was dat ze bij leerlingen in de klas zaten die hetzelfde werktempo hebben en vaak dezelfde interesses hebben. Enkele leerlingen uit het voltijds begaafdenonderwijs gaven aan dat de uitdaging nog niet voldoende was. Dit lijkt met name het geval te zijn bij leerlingen van de categoriale gymnasia: "Dus toen ging ik naar de andere school (...). Ja, het ging beter maar ik had nog steeds heel veel verdieping nodig bij de normale les." Een andere deelnemer vertelt: "Zeker de laatste jaren groep 7, 8 heb ik vrij weinig gedaan."

De leerlingen die geen voltijds begaafdenonderwijs hebben gevolgd gaven tijdens het interview allemaal aan onvoldoende uitdaging te hebben gehad tijdens de reguliere lessen: "ik vond het ook allemaal veel te makkelijk. Ja ik heb me gewoon heel erg verveeld". Bij de meeste van deze leerlingen werden wel aanpassingen gedaan, maar deze bleken vaak onvoldoende of werden niet de volledige basisschoolperiode ingezet. Enkele voorbeelden zijn het opstarten van een plusklas waar leerlingen mochten oefenen met samenwerken, het werken aan projecten (bijv. onderzoeken en ontwerpen), en aanpassingen in de lesstof (bijv. alleen bepaalde opdrachten maken). Verschillende leerlingen voelden zich ongezien en onbegrepen door de leerkracht; zij gaven aan het prettig te hebben gevonden als de leerkrachten meer interesse en begrip hadden getoond. Eén kind gaf aan dat het fijn zou zijn geweest als er een soort van training zou zijn geweest over het omgaan met hoogbegaafdheid, of een plek waar ze over hun gevoelens hadden kunnen praten: "dat had mij persoonlijk heel erg geholpen." Hieruit blijkt dat leerlingen zich niet altijd thuis hebben gevoeld op hun basisschool.

Samenvattend tonen de ervaringen van de leerlingen aan dat het basisonderwijs niet altijd voldoende aansluit op de (leer)behoefte van hoogbegaafde leerlingen. Voor alle leerlingen uit de focusgroep bleek dat het voltijds begaafdenonderwijs beter aansloot op de (leer)behoefte van de leerlingen. Hier was sprake van meer uitdaging en een leeromgeving met gelijkgestemden.

3.6.2. Ervaringen overgang PO naar VO

De leerlingen hebben verschillende ervaringen met de overgang van PO naar VO. Voor sommige van hen ging de overgang soepel. Zij gaven aan voldoende voorbereid te zijn op het VO. Dit kwam bijvoorbeeld doordat leerlingen op de basisschool al ervaring hadden opgedaan met lastige taken, waardoor ze op het VO ook in staat waren dergelijke taken aan te pakken: "Ik voelde me heel goed voorbereid, want ik kreeg al best wel wat dingen die ook best lastig waren, die kreeg ik op de middelbare school ook en daardoor is het daar dus makkelijker." Daarnaast noemen deze leerlingen dat ze regelmatig huiswerk kregen op de basisschool, waardoor ze voldoende hadden leren plannen. Dit kwam omdat zij op hun school een weektaak hadden, waarop zij hun eigen werk en het huiswerk moesten inplannen: "Wij moesten elke week ons werk inplannen. We hadden altijd een weektaak, taken die we dan moesten doen. Zodat we goed konden inplannen en we moesten ook ons huiswerk op school inplannen, dus hebben daar wel heel veel training, nou training, heel

veel uitleg gehad over het plannen enzo, dus ik denk dat ik wel goed voorbereid was op de middelbare school.”

Ook werd er bij enkele leerlingen aandacht besteed aan 'leren leren'. Zo gaf één leerling aan dat ze op de basisschool had geleerd om flashcards te gebruiken voor het leren van toetsen. Deze leerstrategie zet ze nu op het VO ook in tijdens het leren.

Voor andere leerlingen is de overgang minder soepel verlopen. Zij kregen naar eigen zeggen weinig tot geen huiswerk in het PO, waardoor ze onvoldoende hebben leren plannen: “Het was nu altijd van ja als je het niet af hebt, dan is het huiswerk, maar daardoor heb ik eigenlijk nooit huiswerk leren maken of leren plannen. Ik kan nu nog steeds niet zo goed plannen.” Wanneer er wel huiswerk werd gegeven, was dit soms niet uitdagend genoeg of niet zinvol in de ogen van het kind, waardoor het niet heeft bijgedragen aan het leren plannen of leren leren. Ook geven sommige leerlingen aan dat ze graag meer inzicht hadden willen hebben in de stof die op de middelbare school aangeboden zou gaan worden.

Samenvattend blijkt dat de leerlingen zeer verschillende ervaringen hebben met de overgang van PO naar VO. Aandacht voor 'leren leren' en leren plannen in het basisonderwijs, lijken van belang te zijn voor een soepele overgang naar het VO.

3.6.3. Ervaringen in het VO

Tijdens de focusgroepen werd de leerlingen gevraagd hoe hun ideale dag op het voortgezet onderwijs eruit zou zien, om zo inzicht te krijgen in waar ze wel of niet tevreden mee zijn in hun huidig onderwijsaanbod. De antwoorden van de leerlingen zijn onder te verdelen in verschillende thema's.

Differentiatie in aanbod: minder herhaling, minder instructie

Uit de antwoorden van de leerlingen blijkt dat er meer gedifferentieerd zou mogen worden door docenten. Er zou bijvoorbeeld teveel herhaling zijn: “Nou, soms, eigenlijk heel vaak hebben we die dagen waarop we dingen herhalen, herhalen, herhalen, herhalen. En dat vind ik dus best saai.” Daarnaast wordt aangegeven dat de instructies korter mogen: “Nou ik merk bij mezelf en ook vaak andere leerlingen uit de klas als we dan een hele lange uitleg hebben dan raakt de concentratie een beetje kwijt en dan letten we ook minder op.” Enkele leerlingen geven daarbij aan dat veel informatie die ze aangeboden krijgen ook gewoon in het boek staat en dat zij voldoende hebben aan het lezen van het boek. Volgens verschillende leerlingen zou de tijd die nu wordt besteed aan de stof uit het boek of aan herhaling van de stof beter besteed kunnen worden aan het maken van huiswerk of het leren van een toets: “(...) dan kan ik het makkelijk uit het boek halen wat de bedoeling is en dan ga ik liever aan het huiswerk werken met iemand naast me.” Ondanks de wens voor kortere instructies geven verschillende leerlingen aan dat ze moeite hebben met de talen. Hierin zou de instructie wellicht juist meer mogen zijn: “Ik zou meer uitleg willen bij de talen, dat vind ik gewoon lastig, ik snap het niet altijd”.

Naast kortere instructies en minder herhalingen vinden enkele leerlingen het prettig als er gebruik wordt gemaakt van 'quizzen', een vorm van formatieve toetsing waarbij de leerlingen direct op de hoogte zijn van hun kennisniveau op dat moment. Ook zou het prettig zijn als er meer samengewerkt zou mogen worden en er meer gebruik zou worden gemaakt van practica.

Autonomie: inrichten eigen leren

Naast differentiatie is autonomie één van de thema's die sterk naar voren komt uit de interviews. Verschillende leerlingen wensen meer keuzevrijheid in het volgen van lessen en vakken. Een suggestie was bijvoorbeeld dat vooraf bekend zou moeten worden wat de stof van een les is, zodat de leerlingen zelf kunnen bepalen of de les relevant is. Als een leerling vooraf weet dat de les over lesstof gaat die al beheerst wordt, dan zou die tijd gebruikt kunnen worden om huiswerk te maken. “Ik zou het bijvoorbeeld fijn vinden als je niet verplicht naar elke les van elk vak hoeft te komen zeg maar. Dat je van te voren zeg maar weet van ooh vandaag gaan we bij Engels dit bespreken, maar ooh dat weet ik al lang dan ga ik dan in plaats van naar Engels huiswerk maken of zoiets dergelijks.” Als aanvulling hierop wordt ook genoemd dat het prettig zou zijn als na de eerste klas

bepaalde vakken niet meer gevolgd hoeven te worden: "Ja en dat je vakken kunt laten vallen na de eerste. Dan heb je gewoon een jaar lang dat vak gedaan en dan weet je al een beetje hoe het gaat, want ik heb nu zeg maar Frans. Ik heb echt een vreselijke hekel aan Frans en ik weet ook nu al dat ik er later niks mee ga doen. Dus ik heb dan zeg maar gewoon geen zin om zeg maar tijd te gaan besteden aan Frans." Een mogelijkheid zou kunnen zijn dat deze vakken vervangen worden door facultatieve momenten, waarbij leerlingen lessen kunnen volgen die aansluiten bij hun interesses en hobby's: "Stel je vindt dingen, op de basisschool had ik dat, stel je vindt dingen over het menselijk lichaam interessant. Dat je dan zelf ook een onderzoekje daarover kunt starten ofzo. Dat lijkt me gewoon leuk." Tot slot werd genoemd dat het ook prettig zou zijn als het huiswerk meer door de leerlingen zelf bepaald zou mogen worden. Zo stelt een van de leerlingen: "Mij lijkt het ook een goede toevoeging om iets van huiswerk te doen dat je ook zelf mag kiezen. Vandaag had ik bijvoorbeeld Engels drie bladzijdes maken en dat was gewoon steeds precies hetzelfde. Ja, na vijf keer heb ik wel door hoe het werkt. En dan wat mij betreft mag het dan wel stoppen." Kortom, op verschillende vlakken zou het voor de leerlingen wenselijk zijn om meer autonomie te krijgen om hun eigen leren in te richten.

Welbevinden: minder werkdruk en betrokkenheid docent

Een ander thema dat naar voren komt is het welbevinden van de leerlingen. Verschillende leerlingen geven aan druk te ervaren door de hoeveelheid huiswerk en SO's die wordt opgegeven. Met name de leerlingen van de categoriale gymnasia geven dit aan. Leerlingen raken gestrest en gaan bepaalde (onwenselijke) keuzes maken: "(...)want merk zeg maar ook aan mezelf dat ik veel te gestrest ben door al die SO's, dus dat ik nu ook gewoon alleen maar letterlijk het huiswerk maak van de vakken waarvan ik weet dat het gecheckt wordt." Een andere leerling geeft aan: "omdat soms krijgen we zoveel meer werk, of huiswerk of zoveel toetsen op een dag, dat je dan gewoon tot twaalf uur s avonds dit te leren, omdat je gewoon zeker wil zijn dat je een voldoende haalt."

Naast de wens tot minder werkdruk wordt de rol van de docenten in relatie tot het welbevinden genoemd. Volgens de leerlingen is het belangrijk dat de docent oog heeft voor de leerling en in zijn of haar lessen aansluit op de behoeftes van een leerling. Dit betekent dat de docent extra uitleg geeft wanneer een leerling dat nodig heeft, maar dat het ook van belang is dat de docent differentieert op momenten dat een leerling de stof al beheerst. Ook wordt door één leerling expliciet genoemd dat het zou helpen als de docent interesse toont in de leerlingen: "nou ik vind dat de docenten ook gewoon mee moeten leven, zeg maar een soort van, dus dat ze gewoon meer interesse moeten geven in het kind die daar zit, want dat kan heel erg helpen."

Overig

Tot slot zijn er nog enkele andere zaken genoemd tijdens de focusgroepen. Dit zijn aspecten die minder relevant zijn in relatie tot de onderzoeksvragen, maar voor de volledigheid willen we ze wel noemen.

- **Schooltijden:** Voor verschillende leerlingen zou het prettig zijn als de schooltijden wat aangepast worden. Voor de meeste leerlingen geldt dat ze het prettig zouden vinden dat de school wat later start. Enkele andere leerlingen geven aan dat het voor hen prettig zou zijn als de school eerder uit is. Deze wens komt bij twee leerlingen voort uit de afstand die ze moeten afleggen om op school te komen. Het reizen kost hen veel tijd en maakt dat ze meer werkdruk ervaren. Minder reistijd zou betekenen dat ze meer tijd hebben voor huiswerk.
- **Toetsing:** Als laatste werd door een leerling genoemd dat het prettig zou zijn als de schema's waarop de SO's weergegeven worden duidelijker zijn. Op dit moment zorgen de schema's voor verwarring, omdat er meerdere SO's op dezelfde dag staan, waarvan het vermoeden is dat dit helemaal niet juist is.

4. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk vatten we puntsgewijs de belangrijkste bevindingen uit het voorgaande hoofdstuk samen, gesplitst voor de verschillende thema's en onderwerpen die we hebben bevestigd. Ook doen we een aantal aanbevelingen voor scholen/schoolbesturen en het Samenwerkingsverband. We sluiten af met enkele speerpunten voor ontwikkeling en suggesties voor vervolgonderzoek. Op deze wijze hopen we dat dit onderzoeksrapport richting geeft voor de verdere ontwikkeling van het aanbod en beleid voor begaafde kinderen in de gemeente Utrecht en Stichtse Vecht.

4.1 Welbevinden begaafde kinderen in PO en VO

- Volgens ouders voelen de meeste begaafde kinderen binnen het VO zich thuis op school (e.g., aansluiting bij klasgenoten en je begrepen voelen door docenten). Wel is er nog ruimte voor verbetering als het gaat om de mate van ervaren cognitieve uitdaging en de uiting van potentieel (e.g., laten zien wat je kan en het niet vermijden van moeilijke taken). Binnen het voltijds begaafdenonderwijs in het PO is hetzelfde patroon te zien, alleen is hier meer ruimte voor verbetering wat betreft het thuis voelen op school. Zowel binnen het VO als PO zijn er echter grote verschillen tussen kinderen; er zijn kinderen die totaal geen cognitieve uitdaging ervaren, waarbij het potentieel niet tot uiting lijkt te komen en die zich niet thuis voelen op school en kinderen waarbij dit wel het geval is.
- Voor het VO was het mogelijk om te kijken of deze verschillen tussen kinderen konden worden verklaard. Uit deze analyses blijkt dat kinderen met een gediagnosticeerd IQ hoger dan 130 een iets minder positief beeld laten zien op zowel de mate van thuis voelen, de mate van ervaren cognitieve uitdaging en de uiting van potentieel. Daarnaast ervaren kinderen in jaar 1 wat meer cognitieve uitdaging dan kinderen in jaar 2.
- Ouders met kinderen in het VO ervaren na de overgang van PO naar VO over het algemeen meer positieve (e.g., hogere mate van ervaren cognitieve uitdaging en meer thuis voelen op school) dan negatieve veranderingen (e.g., moeite met executieve vaardigheden en leren en sociale uitsluiting). Het relatief grote aantal positieve veranderingen kan ook als een signaal voor het PO worden opgevat. Blijkbaar worden begaafde kinderen niet altijd voldoende uitgedaagd en voelen ze zich wat minder thuis binnen het PO in vergelijking met het VO.
- Voor kinderen die voltijds begaafdenonderwijs hebben gevolgd zijn relatief meer negatieve veranderingen door ouders beschreven, en vaker voor kinderen die nu op een brede VO-school zitten. Het is waarschijnlijk dat dit te maken heeft met de speciale groep kinderen die gebruik maakt van het voltijds begaafdenonderwijs (i.e., kinderen die niet konden aarden in het reguliere PO) en de vormgeving van het begaafdenonderwijs in het PO in vergelijking met het reguliere VO. Dergelijk onderwijs is meer afgestemd op de behoeften van deze kinderen en daarnaast is er veel aandacht voor autonomie. In het VO is dit minder het geval.
- Ouders met kinderen in het voltijds begaafdenonderwijs hebben met name positieve veranderingen ervaren na de overgang van het reguliere PO naar het voltijds begaafdenonderwijs. Ze vinden het voltijds begaafdenonderwijs sterk van meerwaarde voor zowel de mate van cognitieve uitdaging als het sociaal-emotioneel welbevinden. De twee begaafdheidsprofessional binnen het voltijds begaafdenonderwijs geven aan dat dit komt door het toegenomen contact met ontwikkelingsgelijken en onderwijs dat is afgestemd op de specifieke behoeften van begaafde kinderen. Deze bevindingen komen ook sterk naar voren uit de gesprekken met de leerlingen zelf. De leerlingen die op voltijds begaafdenonderwijs zaten voelden zich zowel cognitief als sociaal-emotioneel gezien beter op hun plek ten opzichte van hun vorige (reguliere) school.
- Uit de focusgroep interviews blijkt tevens dat begaafde leerlingen behoefte hebben aan een leerkracht of docent die *meer* oog heeft voor de individuele leerling en in zijn of haar lessen aansluit bij de behoeften van hun leerlingen (in de lengte van de instructie bijvoorbeeld). Dit is zowel wenselijk in het basisonderwijs als op het voortgezet onderwijs.
- Daarnaast blijkt uit de focusgroep interviews dat veel leerlingen op de middelbare school een hoge werkdruk ervaren. Met name de leerlingen van de categoriale gymnasia gaven

aan stress te ervaren door de hoeveelheid SO's en huiswerk en het gevoel het 'goed te willen doen'.

4.2 Gebruik en tevredenheid huidige aanbod in PO en VO

- Binnen het huidige aanbod in het reguliere PO is volgens ouders nog verbetering mogelijk. Zowel het verrijkingsaanbod binnen de eigen groep als een verrijkingsgroep of remedial teaching binnen de school werden als een beetje tot enigszins van meerwaarde gezien voor de mate van ervaren cognitieve uitdaging, het sociaal-emotioneel welbevinden en maar als een beetje van meerwaarde voor een soepele overgang van PO naar VO. Ook hier was wel weer sprake van een grote spreiding; sommige ouders vonden dit aanbod wel sterk van meerwaarde voor hen. De aanwezigheid van kennis en vaardigheden bij leerkrachten op het gebied van begaafdheid lijkt een bepalende rol te spelen voor het succesvol invullen van dergelijk aanbod, zoals ook genoemd bij 4.1 (welbevinden). Een meer individuele benadering en aanpak in de klas lijkt gewenst. Daarnaast wordt aangegeven dat er meer aandacht moet komen voor de transfer van het geleerde binnen de verrijkingsgroep naar de reguliere klas; er moet volgens worden opgepast dat er geen vereenzaming en isolatie ten opzichte van de reguliere klas plaatsvindt.
- Ouders zijn over het algemeen tevreden over het voltijds begaafdenonderwijs, al missen zij soms een goede voorbereiding op het VO. Om kinderen goed voor te bereiden zou er volgens hen meer aandacht moeten zijn voor executieve vaardigheden en 'leren leren'. In de gesprekken met de leerlingen zelf werd genoemd dat *planningsvaardigheden* beter kunnen worden aangeleerd in het PO. Ook wordt vaak een duidelijke doorgaande lijn in het onderwijsaanbod en de wijze van onderwijs geven van PO naar VO gemist en mag de benadering volgens ouders meer worden geïndividualiseerd. Het belang van kennis en vaardigheden van de leerkrachten wordt ook hier benoemd, zowel vanuit de ouders als begaafdheidsprofessionals. De professionals geven daarnaast aan dat de groepssamenstelling belangrijk is. Nu zitten er bijvoorbeeld vaak meer jongens dan meisjes in deze groepen, omdat de signalering van begaafde meisjes moeilijker is. Ook ouders ervaren soms knelpunten in de groepssamenstelling.
- De Junior academies van het Utrechts Stedelijk Gymnasium en Leidsche Rijn College en aanbod van de Universiteit Utrecht worden gewaardeerd door ouders en lijken (een beetje) bij te dragen aan een soepele overgang van PO naar VO.
- In het VO wordt vooral gebruik gemaakt van aanpassingen van het curriculum en extra ondersteuning op het gebied van executieve vaardigheden. Volgens ouders zijn aanpassingen in het curriculum van meerwaarde, maar is er winst te behalen binnen de extra ondersteuning op het gebied van executieve vaardigheden, zowel qua inhoud als timing (i.e., voldoende vroeg beginnen). De extra aandacht voor executieve vaardigheden wordt ook benoemd door de zorgcoördinatoren en schoolleiders in het VO.
- Over het algemeen waren hoogbegaafde leerlingen positief over het voltijds begaafdenonderwijs dat zij hebben gevolgd. Ze voelden zich vaak uitgedaagd en het was prettig om met ontwikkelingsgelijken in de klas te zitten. Ervaringen in het reguliere onderwijs waren over het algemeen een stuk minder positief.
- De mate waarin leerlingen zich voorbereid voelden op het VO verschilde sterk. Sommige leerlingen voelden zich goed voorbereid op het vele huiswerk in het VO, anderen hadden het gevoel tekort te schieten op het gebied van planningsvaardigheid. Eén van de oorzaken lijkt het gebrek aan of het niet toereikende huiswerk te zijn in het PO. Leerlingen die in groep 7 en 8 werkten met een weekplanning lijken zich namelijk beter voorbereid te voelen op het vele huiswerk in het VO dan leerlingen die weinig tot geen oefening met plannen hebben gehad in het PO.
- De begaafde leerlingen waren in het algemeen tevreden over hun ervaringen in het VO tot nu toe. Wel hadden ze verschillende ideeën voor verbetering. Allereerst zouden zij graag zien dat docenten meer differentiëren in instructie en oefening van lesstof: vooral minder herhaling en kortere instructies werden genoemd. Naast differentiatie blijkt autonomie in het eigen leren een belangrijk thema te zijn. Leerlingen zouden het prettig vinden om

eigen keuzes te kunnen maken omtrent het volgen van lessen, het maken van huiswerk en het vakkenpakket.

4.3 Wensen aanbod in PO en VO

Tussenjaar:

- Ongeveer een vijfde van de ouders zou hun kind aanmelden voor een tussenjaar tussen groep 8 en het eerste jaar van het VO. Ouders van kinderen die PO versneld hebben doorlopen of die extra ondersteuning hebben gehad, zien een grotere meerwaarde van een dergelijk programma en zouden er vaker voor kiezen.
- Zeven van de tien zorgcoördinatoren en schoolleiders in het VO en drie van de vier begaafdheidsprofessionals in het PO vinden dat een tussenjaar zou moeten worden aangeboden in de regio. Ze geven aan dat een dergelijk aanbod voor een specifieke groep kinderen waardevol kan zijn (e.g., die wellicht nog vrij jong zijn en/of extra ondersteuning nodig hebben op het gebied van 'leren leren' en vaardigheden). De meesten schatten in dat het voor ongeveer een kwart van de begaafde kinderen nuttig kan zijn. Hierbij moet wel eerst meer duidelijkheid worden geschept over de vormgeving van een tussenjaar.

Parallelprogramma:

- Bijna de helft van de ouders zou hun kind aanmelden voor een parallelprogramma in het eerste jaar van het VO. Ouders van jongens, van kinderen die het PO versneld hebben doorlopen of die een gediagnosticeerd IQ boven de 130 hebben, zien een grotere meerwaarde van een dergelijk programma en zouden er ook vaker voor kiezen. Uit de inhoudelijke toelichtingen blijkt dat met name ouders van kinderen die moeite hebben met 'leren leren' en executieve vaardigheden de grootste waarde zien van een dergelijk programma. Ouders hebben de voorkeur voor een parallelprogramma op de eigen school, wanneer dit voor een school mogelijk is. Sommige ouders willen nog wel meer weten over de vormgeving van een parallelprogramma voor ze een keuze kunnen maken (e.g., wat gaan kinderen missen binnen het reguliere curriculum).
- Zes van de negen zorgcoördinatoren en schoolleiders in het VO en twee van de vier begaafdheidsprofessionals in het PO vinden dat een parallelprogramma zou moeten worden aangeboden in de regio. De schattingen over voor hoeveel begaafde kinderen op school een parallelprogramma nuttig kan zijn, lopen sterk uiteen van ongeveer een kwart tot alle begaafde kinderen op de betreffende school. De meesten geven aan dat een dergelijk programma bij voorkeur op de eigen school wordt geboden, mits hier de tijd en middelen voor zijn. Een belangrijke noot is dat twee begaafdheidsprofessionals in het PO aangeven dat dit niet het enige aanbod moet zijn voor begaafde kinderen. De andere twee professionals in het PO geven aan dat er al vormen zijn van een dergelijk programma.
- Leerlingen geven daarnaast aan dat ze op het PO graag meer inzicht hadden gehad in het onderwijs dat op het VO wordt gegeven, iets dat mogelijk in groep 8 of klas 1 in een (voorbereidend) programma aandacht zou kunnen krijgen.

Overige wensen PO:

- Ouders geven aan dat het bestaande aanbod toegankelijk zou moeten zijn voor alle kinderen. Op dit moment verschilt het aanbod sterk van school tot school.
- De wijze waarop kinderen worden begeleid verschilt vaak erg van jaar tot jaar en school tot school. Door het vergroten van kennis en vaardigheden bij leerkrachten zou dit kunnen verbeteren.
- Zowel de leerlingen, de ouders, zorgcoördinatoren alsook de begaafdheidsprofessionals geven aan dat er meer aandacht moeten worden besteed, en meer begeleiding moeten worden geboden op het gebied van executieve vaardigheden en 'leren leren', zowel in het PO als tijdens en na de overgang naar het VO. Er is een wens voor betere samenwerking tussen het PO en VO op dit gebied.
- De leerlingen zelf uitten de behoefte voor meer psycho-educatie over hoogbegaafd zijn. Het zou voor deze leerlingen fijn zijn als er op school iemand is met wie ze over hun

gevoelens en ervaringen kunnen praten, zodat ze beter leren begrijpen wie ze zijn en zichzelf kunnen accepteren.

Overige wensen VO

- De ouders geven aan dat er voldoende aandacht moet zijn voor de specifieke behoeften van begaafde kinderen in de puberteit en dat het belangrijk is om hier goed over te communiceren en informatie uit te wisselen met ouders.
- Daarnaast moet ook in het VO helder zijn voor de leerlingen en hun ouders wat de mogelijkheden zijn voor begaafde leerlingen, bijvoorbeeld in het beschikbare aanbod maar ook in eventuele begeleiding bij het 'leren leren'. Ook hier worden verschillen tussen scholen ervaren.

4.4 Aanbevelingen voor de onderwijspraktijk

Aanbevelingen voor scholen/schoolbesturen

- Scholen en de hier werkende onderwijsprofessionals dienen zich bewust te zijn van mogelijke verschillen in het welbevinden van begaafde kinderen en hier het handelen en het aanbod op aan te passen. Daarnaast lijkt continue aandacht voor het welbevinden van begaafde kinderen in het VO belangrijk, dus niet alleen in jaar 1, maar ook in de opvolgende jaren.
- De overgang van PO naar VO behoeft aandacht voor alle begaafde kinderen, met name op het gebied van executieve vaardigheden en 'leren leren'. Voor kinderen in het voltijds begaafdenonderwijs lijkt extra aandacht gewenst, vanwege de speciale doelgroep en het aangepaste onderwijs dat zij hebben ervaren in het PO. Leerlingen zelf bevestigen deze behoefte. Het onderwijs in het VO dient hier zo goed mogelijk bij aan te sluiten.
- Een mogelijke aanbeveling voor scholen is om te bekijken of er een verrijkend aanbod mogelijk zou kunnen zijn, waarbij begaafde leerlingen buiten het reguliere onderwijs om onderzoekend en ontwerpend zouden kunnen leren over onderwerpen die aansluiten bij hun interesses en talenten.
- Hieraan gerelateerd zou een duurzame samenwerking tussen het PO en VO, waarbij gezamenlijk een doorgaande lijn voor begaafde kinderen wordt gecreëerd (e.g., op het gebied van executieve vaardigheden en 'leren leren'), zeer wenselijk zijn. Daarbij is het aan te bevelen om uitwisseling tussen basisscholen (deeltijd en voltijd begaafdenonderwijs) te bevorderen (e.g. 'good practices' verzamelen), omdat uit dit onderzoek blijkt dat leerlingen verschillende ervaringen hebben vanuit het basisonderwijs.
- Het contact met ontwikkelingsgelijken en de meer individuele aanpak in het voltijds begaafdenonderwijs, is ook belangrijk voor het deeltijds begaafdenonderwijs in zowel het PO als VO. Hierbij moet wel worden geprobeerd om knelpunten als het 'isoleren' van kinderen en een gebrekkige transfer van het geleerde in een verrijkgroep (PO) of parallelprogramma (VO) naar de reguliere groep te voorkomen.
- Een bepalende rol voor het laten slagen van aangepast aanbod en onderwijs voor begaafde kinderen ligt bij de kennis en vaardigheden van leerkrachten op het gebied van begaafdheid. Hier zouden professionaliseringstrajecten op kunnen worden ingezet. Ook zou meer met begaafdheidsprofessionals kunnen worden gewerkt.
- Heldere communicatie en onderlinge afstemming over het mogelijke aanbod voor begaafde kinderen wordt als zeer belangrijk ervaren door ouders. Het stimuleren van educatieve partnerschappen, waarbij ouders en de school de verantwoordelijkheid delen voor het creëren van optimale omstandigheden voor het leren en de ontwikkeling van kinderen lijkt voor begaafde kinderen extra belangrijk.

Aanbevelingen voor Samenwerkingsverband SterkVO

- Een tussenjaar tussen groep 8 en het eerste jaar van het VO kan volgens zowel ouders als professionals voor een specifieke groep begaafde kinderen van meerwaarde zijn, bijvoorbeeld voor kinderen die versneld zijn of die extra ondersteuning nodig hebben op het gebied van executieve vaardigheden. Ouders hebben nog wel veel vragen over de daadwerkelijke vorm en inhoud van een tussenjaar. Hier zou eerst duidelijkheid over moeten worden geschept.
- Voor een parallelprogramma in het eerste jaar van het VO op de eigen middelbare school is meer animo en dit zou wellicht een eerste start kunnen zijn voor het ontwikkelen van nieuw aanbod. Dit nieuw te ontwikkelen aanbod dient wel aan te sluiten bij al bestaande initiatieven binnen sommige scholen. Een inventarisatie van wat er al is en dit aanbod aanvullen en meer dekkend krijgen, lijkt wenselijk. Ook hier is informatievoorziening naar ouders belangrijk (e.g., wat gaan kinderen missen van het reguliere curriculum).

4.5 Speerpunten voor ontwikkeling en vervolgonderzoek

- Het huidige onderzoek is zover wij weten één van de eerste onderzoeken die zo uitgebreid ouders, professionals uit zowel het PO als VO en leerlingen uit het VO heeft bevroegd over hun ideeën over en ervaringen met het aanbod en onderwijs voor begaafde kinderen. Voor de toekomst zou het waardevol zijn om **leerlingen op een meer duurzame wijze te betrekken** bij onderwijsinnovatie, door ze mee te laten denken over nieuw aanbod en te laten reflecteren op bestaande initiatieven.
- Daarnaast zou in een **school overstijgende werkgroep** gebrainstormd kunnen worden over wat deze resultaten betekenen voor de inrichting van het begaafdenonderwijs in de gemeente Utrecht en Stichtse Vecht. Hier zouden idealiter verschillende typen professionals in plaats nemen (e.g., leerkrachten, begaafdheidsprofessionals en zorgcoördinatoren) vanuit zowel het PO als VO. Met name het aanbod en het beleid gericht op de overgang van PO naar VO en ondersteuning op het gebied van executieve vaardigheden en 'leren leren' lijken hierbij speerpunten, maar uiteraard kunnen ook aanvullende speerpunten worden gekozen. De UU zou hierin procesbegeleider kunnen zijn.
- Vervolgens zou zowel bestaand als nieuw aanbod voor begaafde leerlingen via een vorm van **actieonderzoek** geëvalueerd en doorontwikkeld kunnen worden. Ook hierbij is ons advies om de leerlingen zelf te betrekken. In de plan-fase van actieonderzoek wordt het aanbod (door)ontwikkeld, in de actie-fase wordt het aanbod uitgevoerd, in de observatie-fase wordt het effect gedocumenteerd en in de reflectie-fase wordt bepaald of men tevreden is met de veranderingen die teweeg zijn gebracht en welke aanpassingen wellicht nodig zijn. Vervolgens start een nieuwe cyclus. In een actieonderzoek vinden altijd meerdere cycli plaats. De UU zou een rol kunnen spelen bij het verder uitwerken van en ondersteunen bij een dergelijk actieonderzoek, bijvoorbeeld met behulp van de inzet van studenten.

5. Literatuurlijst

- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf & K. J. Sher (Eds.), *APA handbook of research methods in psychology, Vol. 2. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (pp. 57-71). Washington, DC: American Psychological Association.
- McCoach, D. B., Kehle, T. J., Bray, M. A., & Siegle, D. (2001). Best practices in the identification of gifted students with learning disabilities. *Psychology in the Schools, 38*, 403-411. doi:10.1002/pits.1029
- Doolaard, S., & Oudbier, M. (2011). Onderwijsaanbod aan (hoog) begaafde leerlingen in het basisonderwijs. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 50*, 60-67.
- De Heer, W. (2017). *Gelijkheid troef in het Nederlandse basisonderwijs. Onderzoek naar het onderwijs voor zeer makkelijk lerenden*. Dissertatie. Universiteit Leiden, Leiden, Nederland.
- Mooij, T., & Fettelaar, D. (2010). *Naar excellente scholen, leraren, kinderen en studenten*. Radboud Universiteit Nijmegen, ITS, Nijmegen .
- Mooij, T., Hoogeveen, L., Driessen, G., Van Hell, J., & Verhoeven, L. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde kinderen: Eindverslag van drie deelonderzoeken*. Nijmegen, Gelderland, Netherlands: Radboud Universiteit.
- Van der Meulen, R. R., Van der Bruggen, C.O., Spilt, J., Verouden, J., Berkhout, M., & Bögels, S. M. (2014). The pullout program day a week school for gifted children: Effects on social-emotional and academic functioning. *Child & Youth Care Forum, 43*(3), 287-314. doi: 10.1007/s10566-013-9239-5
- Ministerie van OCW. (2014). *Plan van aanpak toptalenen 2014-2018*. Verkregen van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/03/10/plan-van-aanpak-toptalenen-2014-2018>
- Ministerie van OCW. (2018). *Uitvoering Regeerakkoord middelen (hoog)begaafdheid*. Verkregen van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/03/14/kamerbrief-over-uitvoering-regeerakkoord-middelen-hoogbegaafdheid>
- Sutton, J., & Austin, Z. (2015). Qualitative research: Data collection, analysis, and management. *The Canadian journal of hospital pharmacy, 68*(3), 226. doi: [10.4212/cjhp.v68i3.1456](https://doi.org/10.4212/cjhp.v68i3.1456)

6. Bijlagen

A. Oudervragenlijst jaar 1 en 2 VO

Oudervragenlijst jaar
1 en 2 VO.pdf

B. Oudervragenlijst groep 7 en 8 voltijds begaafdenonderwijs

Oudersvragenlijst
voltijds HB.pdf

C. Oudervragenlijst groep 7 en 8 deeltijds begaafdenonderwijs

Oudervragenlijst
deeltijds HB.pdf

D. Vragenlijst zorgcoördinatoren en schoolleiders VO

Vragenlijst SL & ZC
VO.pdf

E. Interviewleidraad begaafdheidsprofessionals voltijds begaafdenonderwijs

•

Interviewvragen voltijds begaafdenonderwijs

Duur: +/-20-30 min

Kenmerken school

- Naam school
 - De Achtbaan
 - De Spits
 - OBS Pantarijn
- U bent / wat is uw functie binnen de school?
- Hoe lang bent u werkzaam op de school?
- Welk aanbod is er bij u op school voor hoogbegaafde? (kunt u daar kort iets over vertellen?)

Knelpunten en facilitators voltijds HB onderwijs

U bent schoolleider/zorgcoördinator op een school waar een aparte klas is voor (hoog)begaafde kinderen. Wij zijn benieuwd naar uw mening over dit type onderwijs.

1. Wat vindt u de toegevoegde waarde van een aparte klas voor (hoog)begaafde kinderen? Wat werkt goed?
2. Welke knelpunten ervaren jullie binnen het aanbieden van voltijds HB onderwijs?
 - a. Wanneer niet meteen reactie: "Ervaren jullie bijvoorbeeld knelpunten bij het omgaan met kinderen die hiaten hebben opgelopen? Of met kinderen die dubbel bijzonder zijn?"
3. Wat zouden jullie nodig hebben om met deze knelpunten om te gaan?
4. Hoe ervaart u op dit moment de overgang van het PO naar VO van de kinderen in de aparte klas voor (hoog) begaafde kinderen. Zijn zij goed voorbereid op deze overgang?

Tussenjaar

Wij zijn ook benieuwd hoe u denkt over mogelijk nieuw te ontwikkelen aanbod voor (hoog)begaafde kinderen in het voortgezet onderwijs die de overgang van het PO naar VO zou moeten vergemakkelijken.

In sommige regio's wordt vanuit het voortgezet onderwijs (VO) een **tussenjaar** aangeboden voor kinderen die het basisschoolprogramma al versneld hebben doorlopen, maar bijvoorbeeld in hun sociaal-emotionele ontwikkeling nog te jong zijn om direct door te stromen naar het VO. Het kan ook zijn dat ze nog wat faalangstig of onzeker zijn, of nog niet beschikken over de zelfstandigheid en legergerichtheid die een middelbare school vereist. Daarnaast hebben kinderen soms hiaten opgelopen of niet goed leren automatiseren.

5. Denk u dat een dergelijk tussenjaar, aangeboden op de middelbare school, ook in de gemeente Utrecht en/of Stichtse Vecht zou moeten worden aangeboden?
 - a. Kunt u aangeven waarom wel/niet?
6. Wanneer u de (hoog)begaafde kinderen op uw school in gedachten neemt, voor ongeveer hoeveel van deze kinderen denkt u dat een tussenjaar van meerwaarde zou zijn voor het sociaal-emotionele welbevinden en/of een soepele overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs?
 - *Geen van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Een kwart van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *De helft van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Driekwart van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Alle (hoog)begaafde kinderen*

7) Heeft leeftijd nog invloed op de keuze van een tussenjaar? (bijv. Is het een probleem als kinderen pas op een latere leeftijd het VO instromen?)

Parallelprogramma

Naast een tussenjaar, wordt in sommige regio's in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs een **parallelprogramma** voor (hoog)begaafde kinderen aangeboden, waarbij in vier dagen het reguliere lesaanbod wordt gevolgd en er één dag extra aandacht wordt besteed aan aanvullende vaardigheden. Dit zijn vaardigheden op bijvoorbeeld het gebied van leren leren, executief functioneren en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dit parallelprogramma kan op de middelbare school zelf plaatsvinden of op een andere middelbare school.

7. Denk u dat een dergelijk parallelprogramma, aangeboden op de middelbare school, ook in de gemeente Utrecht en/of Stichtse Vecht zou moeten worden aangeboden?
 - a. Kunt u aangeven waarom wel/niet?
8. Wanneer u de (hoog)begaafde kinderen op uw school in gedachten neemt, voor ongeveer hoeveel van deze kinderen denkt u dat een parallelprogramma van meerwaarde zou zijn voor het sociaal-emotionele welbevinden en/of een soepele overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs?
 - *Geen van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Een kwart van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *De helft van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Driekwart van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Alle (hoog)begaafde kinderen*
9. Tot slot, is er nog iets wat u kwijt wilt waar we het nog niet over hebben gehad?
10. Denkt u dat de schoolleider interesse heeft in een dergelijk interview?

Hartelijk dank voor uw deelname!

F. Interviewleidraad begaafdheidsprofessionals deeltijds begaafdenonderwijs

•

Interviewvragen deeltijdbegaafdenonderwijs

Duur: +/-20-30 min

Kenmerken school

- Naam school
- U bent / wat is uw functie binnen de school?
- Hoe lang bent u werkzaam op de school?
- Welk aanbod is er bij u op school voor hoogbegaafden? (kunt u daar kort iets over vertellen?)
-

Knelpunten en facilitators voltijds HB onderwijs

U bent schoolleider/zorgcoördinator op een school waar een Verrijkingsgroep/Plusklas voor (hoog)begaafde kinderen wordt aangeboden. Wij zijn benieuwd naar uw mening over dit type onderwijs.

1. Wat vindt u de toegevoegde waarde van een Verrijkingsgroep/Plusklas voor (hoog)begaafde kinderen? Wat werkt goed?
2. Welke knelpunten ervaren jullie binnen het aanbieden van een Verrijkingsgroep/Plusklas?
 - a. Wanneer niet meteen reactie: "Ervaar jullie bijvoorbeeld knelpunten bij het omgaan met kinderen die hiaten hebben opgelopen? Of met kinderen die dubbel bijzonder zijn?"
3. Wat zouden jullie nodig hebben om met deze knelpunten om te gaan?
4. Hoe ervaart u op dit moment de overgang van het PO naar VO van de kinderen die meedoen aan een Verrijkingsgroep/Plusklas? Zijn zij goed voorbereid op deze overgang?

Tussenjaar

Wij zijn ook benieuwd hoe u denkt over mogelijk nieuw te ontwikkelen aanbod voor (hoog)begaafde kinderen in het voortgezet onderwijs die de overgang van het PO naar VO zou moeten vergemakkelijken.

In sommige regio's wordt vanuit het voortgezet onderwijs (VO) een **tussenjaar** aangeboden voor kinderen die het basisschoolprogramma al versneld hebben doorlopen, maar bijvoorbeeld in hun sociaal-emotionele ontwikkeling nog te jong zijn om direct door te stromen naar het VO. Het kan ook zijn dat ze nog wat faalangstig of onzeker zijn, of nog niet beschikken over de zelfstandigheid en leergerichtheid die een middelbare school vereist. Daarnaast hebben kinderen soms hiaten opgelopen of niet goed leren automatiseren.

5. Denk u dat een dergelijk tussenjaar, aangeboden op de middelbare school, ook in de gemeente Utrecht en/of Stichtse Vecht zou moeten worden aangeboden?
 - a. Kunt u aangeven waarom wel/niet?
6. Wanneer u de (hoog)begaafde kinderen op uw school in gedachten neemt, voor ongeveer hoeveel van deze kinderen denkt u dat een tussenjaar van meerwaarde zou zijn voor het sociaal-emotionele welbevinden en/of een soepele overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs?
 - *Geen van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Een kwart van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *De helft van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Driekwart van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Alle (hoog)begaafde kinderen*

Paralelprogramma

Naast een tussenjaar, wordt in sommige regio's in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs een **paralelprogramma** voor (hoog)begaafde kinderen aangeboden, waarbij in vier dagen het reguliere lesaanbod wordt gevolgd en er één dag extra aandacht wordt besteed aan aanvullende vaardigheden. Dit zijn vaardigheden op bijvoorbeeld het gebied van leren leren, executief functioneren en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dit parallelprogramma kan op de middelbare school zelf plaatsvinden of op een andere middelbare school.

7. Denk u dat een dergelijk parallelprogramma, aangeboden op de middelbare school, ook in de gemeente Utrecht en/of Stichtse Vecht zou moeten worden aangeboden?
 - a. Kunt u aangeven waarom wel/niet?
8. Wanneer u de (hoog)begaafde kinderen op uw school in gedachten neemt, voor ongeveer hoeveel van deze kinderen denkt u dat een parallelprogramma van meerwaarde zou zijn voor het sociaal-emotionele welbevinden en/of een soepele overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs?
 - *Geen van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Een kwart van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *De helft van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Driekwart van de (hoog)begaafde kinderen*
 - *Alle (hoog)begaafde kinderen*
9. Tot slot, is er nog iets wat u kwijt wilt waar we het nog niet over hebben gehad?

Hartelijk dank voor uw deelname!